

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
„CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Petre DUȚU

**ROLUL FORȚELOR ARMATE ÎN LUPTA
ÎMPOTRIVA TERORISMULUI.
FORME ȘI PROCEDEE DE ACȚIUNE
SPECIFICE ANGAJĂRII FORȚELOR ARMATE
ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI**

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
„CAROL I”
București, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUȚU, PETRE

**Rolul forțelor armate în lupta împotriva terorismului : forme și procedee de acțiune specifice angajării forțelor armate în lupta împotriva terorismului / dr. Petre Duțu. – București : Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2010
ISBN 978-973-663-849-7**

323.28

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului*

ISBN 978-973-663-849-7

CUPRINS

Introducere	6
Capitolul 1. Terorismul și impactul său asupra misiunilor forțelor armate	8
1. Terorismul – activitate umană complexă.....	8
2. Caracteristici definitorii ale terorismului internațional actual.....	13
3. Posibile evoluții ale provocărilor de natură teroristă.....	15
4. Impactul terorismului internațional asupra misiunilor forțelor armate.....	26
Capitolul 2. Rolul forțelor armate în lupta împotriva terorismului	30
1. Precizări conceptuale.....	30
2. Legitimitatea și legalitatea luptei împotriva terorismului.....	32
3. Limite ale implicării active a forțelor armate în lupta împotriva terorismului.....	36
Capitolul 3. Forme și procedee de acțiune specifice angajării forțelor armate în lupta împotriva terorismului	43
1. Premise ale implicării active a forțelor armate în lupta împotriva terorismului	43
2. Antiterorismul - formă de luptă defensivă împotriva terorismului internațional.....	46
3. Contraterorismul – formă de acțiune ofensivă împotriva terorismului internațional.....	47
4. Procedee de acțiune ale forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional.....	52
Concluzii și propuneri	61
Bibliografie	63
Anexe	67

The role of Armed Forces in the fight against terrorism. Forms and methods of action specific to the engagement of the Armed Forces in the fight against terrorism

Summary

Introduction • Terrorism and its impact on the missions of the Armed Forces * Terrorism – a complex human activity * Defining characteristics of contemporary international terrorism * Possible evolutions of the terrorist challenges * The impact of international terrorism on the missions of the Armed Forces • **The role of Armed Forces Against terrorism** * Conceptual specifications * The legitimacy and legality of the fight against terrorism * Limits of the active involvement of Armed Forces in the fight against terrorism • **Action forms and procedures specific to the engagement of the Armed Forces in the fight against terrorism** * Premises of the active involvement of the Armed Forces in the fight against terrorism * Anti-Terrorism – a defensive form of fight against international terrorism * Counter-Terrorism – an offensive form of action against international terrorism * Action procedures of the Armed Forces in the fight against international terrorism • **Conclusions and proposals • Bibliography • Annexes.**

Abstract

Nowadays, international terrorism constitutes one of the main security challenges. It is organized in the system of worldwide spread networks. Among the commonly used forms of fight, we can mention the car bombs attacks, the “kamikaze” attacks, kidnapping, hostage taking and airplanes high-jacking. The targets chosen by the terrorists are often constituted by innocent civilians who are in the wrong place at the wrong time. The physical effects of the terrorist acts are often minor when compared to the psychological ones (feelings of fear, panic, horror) and to the psychosocial ones (weakening of the social cohesion, of the psychosocial climate, of the population’s trust in the state institutions).

Therefore, states and international inter-governmental organizations (for instance, UN, EU) joint their efforts in the fight against all the forms of terrorism. A special role in the system of fighting this global scourge is played by the Armed Forces. They act on both national and international levels in the fight against terrorism. Internally, the Armed Forces participate in the activities organized to prevent the terrorist acts, which is called antiterrorism. Externally, the Armed Forces participate at various international military coalitions which are constituted for the fight with military means against international terrorism. It is about the Counterterrorism.

The fight against international terrorism waged by the Armed Forces, internally and externally, is legitimate and legal. The legitimacy is given by the right of each state to protect its citizens from any external aggression on its territory. The legality consists in the right of each state to ensure and guarantee the security of its citizens and of their property against any terrorist threat

Introducere

Astăzi, armatele naționale, pe lângă misiunile tradiționale ce vizează, în principal, apărarea țării, garantarea securității populației și a bunurilor acesteia, își asumă noi misiuni. Una dintre acestea o constituie lupta împotriva tuturor formelor de terorism. Pe plan intern, lupta privește, acolo unde este cazul, organizația/organizațiile teroriste națională/naționale și a membrilor unor organizații teroriste internaționale, ce acționează pe teritoriul național. Pe plan extern, lupta împotriva terorismului internațional este de actualitate după 11 septembrie 2001 și se duce, de regulă, în cadrul unei coaliții militare multinaționale, prin participarea la aceasta din urmă a unor structuri militare naționale.

Acțiunea armatei împotriva terorismului intern și internațional este legală și legitimă, întemeindu-se pe prevederile legilor interne și a Dreptului internațional. Organizarea și declanșarea luptei armate împotriva terorismului internațional, mai ales prin realizarea unei coaliții militare multinaționale, se face, de regulă, sub mandat ONU.

În lupta armatei împotriva terorismului se folosesc forme și procedee de acțiune specifice, reieșite din caracteristicile adversarului, a strategiei și tacticilor folosite de acesta. De aici, necesitatea ca armata națională să-și adecveze formele și procedeele de ducere a acțiunilor militare împotriva terorismului, adică să manifeste flexibilitate, eficacitate și creativitate în alegerea manierei de ducere a luptei propriu-zise. În principal, este vorba de *antiterorism* (adică folosirea măsurilor defensive pentru a reduce vulnerabilitatea la actele teroriste a forțelor, persoanelor și bunurilor) și de *contraterorism* (adică utilizarea măsurilor ofensive pentru a reduce mijloacele de luptă ale teroriștilor). Practic, formele și procedeele de luptă tradiționale ale armatei nu au eficacitatea dorită în combaterea terorismului întrucât teroriștii nu respectă regulile cunoscute și recunoscute ale războiului, ci se conduc după principii, norme

și reguli specifice, de multe ori adaptate ad-hoc situației în care se comite atacul sau atentatul terorist.

Asumarea de către armată a misiunii de combatere a terorismului impune acesteia să întreprindă următoarele demersuri: să-și adapteze formarea și pregătirea personalului său obiectivului de combatere a terorismului; să-și însușească noi metode și procedee de luptă specifice acțiunilor purtate împotriva organizațiilor teroriste; să elaboreze noi principii, norme și reguli de ducere a luptei contra terorismului; să-și creeze structuri proprii de culegere, procesare, analiză și interpretare a informațiilor privind activitatea organizațiilor teroriste interne și internaționale, a formelor și procedeelelor de realizare a atacurilor și atentatelor teroriste.

Totuși, există o diferență între angajarea armatei în lupta împotriva activității teroriste concepute și îndeplinite de către membrii organizațiilor de profil interne și cea privind combaterea terorismului internațional. În opinia noastră, maniera de combatere a terorismului pe cele două planuri – național și internațional – este diferită din toate punctele de vedere. În angajarea armatei în lupta împotriva terorismului generat de organizațiile interne trebuie avut în vedere rolul instituțiilor statului cu competențe în materie. Practic, armata ar trebui să intervină doar atunci când instituțiile specializate în siguranță și ordine publică sunt depășite de evenimente. În schimb, atunci când este vorba de combaterea terorismului internațional, indiferent unde se manifestă acesta – pe teritoriul național sau în afara acestuia – armata, prin structurile sale combatante, are un rol distinct păstrând relații de cooperare cu celelalte instituțiile ale statului cu atribuții în materie de securitate.

Deci, se poate spune că armata are un rol important în lupta împotriva terorismului internațional, în special prin participarea activă la coalițiile militare multinaționale sub mandat ONU.

Capitolul 1 **Terorismul și impactul său** **asupra misiunilor forțelor armate**

1. Terorismul – activitate umană complexă

Terorismul nu este un fenomen nou, prezența sa de-a lungul istoriei omenirii este semnificativ probată. Ceea ce a făcut diferența între diversele sale forme de manifestare au fost mijloacele folosite pentru realizarea actelor teroriste și țintele vizate. Amenințarea teroristă actuală, așa cum au relevat-o cu brutalitate, de exemplu, atentatele din New York și Washington (septembrie 2001), Madrid (martie 2004), Londra (iulie 2005) sau Moscova (martie 2010) nu emană de la un inamic numeros și cu precizie identificat și care ar viza un ansamblu coerent de obiective. Dimpotrivă, atentatele menționate și altele ulterioare vin din partea unui număr relativ mic de grupuri heteroclite, caracterizate de o compoziție fluctuantă și de structuri flotante, determinante să impună prin violență valori cu o răspândire mai mult decât restrânsă. De aceea, frecvent se întâlnește aprecierea că terorismul este înainte de toate o metodă de luptă fondată pe folosirea terorii și se înscrie în cadrul unei strategii „de la slab la puternic”. Terorismul mai este văzut ca o tehnică, teroristul este doar cel care folosește această tehnică în scopuri ce pot să pară legitime pentru unii, imorale și abominabile pentru alții¹. Pe de altă parte, „... terorismul nu este nici ideologie, nici obiectiv politic, ci o *modalitate de luptă*. *Un mijloc de a lupta* pe care trebuie să-l dezaprobăm și a cărui legitimitate se află mai mult în obiectivele politice de atins decât în practica sa operațională”². Totuși, se impune făcută

¹ Arnaud BLIN, *Définitions, questions et réponses sur les formes de terrorisme*, <http://www.thucydide.com/realisations/comprendre/terrorisme/terrorisme2.htm>, p.3.

² Tanguy STRUYE de SWIELANDE, *Le terrorisme dans le spectre de la violence politique*, http://www.rmes.be/1_TS1.pdf, p.2.

distincția între terorism și celelalte forme de violență politică, mai ales gherila.

De la începutul Războiului Rece, nicio definiție coerentă și universală a terorismului nu a putut fi adoptată pe plan internațional, făcând astfel ineficace multiple rezoluții ale ONU împotriva terorismului internațional. Numai în țările anglo-saxone există circa 212 definiții ale terorismului, din care 72 folosite oficial³. Chiar în interiorul aceleiași țări, fiecare organ implicat în lupta împotriva terorismului formulează o definiție ce corespunde domeniului său de interes. Astfel, Departamentul Apărării al SUA definește terorismul ca „folosirea calculată a violenței sau a amenințării cu violența pentru a induce teamă; destinat să constrângă sau să intimideze guvernele sau societățile pentru a-și atinge obiectivele în general politice, religioase sau ideologice”⁴.

Practic, terorismul desemnează acțiunile violente (atențate, asinate, răpiri de persoane, deturnări de avioane, sabotaje) îndreptate împotriva populației, de o asemenea manieră încât impactul lor psihologic - teroare și frică – depășește foarte mult cercul victimelor directe pentru a influența semnificativ opinia publică internă și internațională.

„Astăzi, terorismul este peste tot. El formează una dintre componentele majore ale războiului – după ce lent, dar sigur, l-a infectat în cursul ultimelor trei decenii”⁵. Actul terorist - atac sau atentat - se concepe, organizează și desfășoară de către un individ sau grup uman specializat în astfel de activități.

Pornind de la succinte aprecieri făcute mai sus vis-à-vis de terorism, putem afirma că acesta, de fapt, este o activitate

³ Les instruments internationaux relatifs a la prévention et a répression du terrorisme, http://www.aidh.org/Biblio/Txt_trait-terr/001_kannan_2.htm, P.1.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Xavier RAUFER, Menaces terroristes, criminelles, hybrides, la perspective large, http://classiques.uqac.ca/contemporains/raufer_xavier/menaces_terroristes/menaces_terroristes.pdf, p.7.

umană complexă. Complexitatea sa poate fi pusă în evidență prin ansamblul coerent de trăsături ce o definesc. Printre acestea cele mai importante le considerăm a fi următoarele: *caracterul conștient și voluntar; motivația riguros conturată; violența; scopul bine stabilit; flexibilitatea metodelor și procedurilor de luptă.*

Terorismul este o *activitate conștientă* întrucât cei care o proiectează, o organizează și desfășoară știu ce fac, conștientizează consecințele faptelor lor. Ei nu se află sub hipnoză sau într-o altă stare ce le-ar putea altera, în vreun fel, posibilitatea de a-și da seama de efectele acțiunii lor. Modul în care sunt proiectate, organizate, conduse și desfășurate actele teroriste probează că cei care fac acest lucru sunt în deplinătatea facultăților lor mintale. Ei știu ce fac, cum fac, de ce fac și, poate, cel mai important, estimează efectele acțiunilor lor atât în rândul populației țintă, cât și al grupurilor teroriste. Practic, orice act sau acțiune teroristă are de la început un scop clar și obiective riguros definite. Nimic nu este lăsat la întâmplare, totul este organizat, rezultatele sunt estimate și impactul, mai ales cel de natură psihologică, temeinic calculat. Dacă luăm ca exemplu modalitatea în care au fost organizate și s-au desfășurat atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 în SUA, se poate constata că acestea au fost gândite temeinic sub toate aspectele – de la procurarea avioanelor ce vor fi folosite ca „proiectile” și până la răsunetul internațional al atacului. Obiectivul esențial al teroriștilor, acela de a arăta lumii întregi că ei pot lovi orice țară indiferent de mărime, forță economică și militară, de nivelul de dezvoltare tehnologică, a fost atins.

În același timp, terorismul este o *activitate voluntară*, în sensul că teroristul sau grupul terorist face ceea ce face pentru că așa vrea, pentru că dorește să întreprindă o astfel de acțiune. De exemplu, teroriștii care au acționat în martie 2010, la metroul din Moscova, au făcut-o voluntar, întrucât dacă nu ar fi vrut acest lucru ar fi avut o altă serie de opțiuni. Astfel, puteau

să se predea poliției sau să arunce pur și simplu explozivul, într-un loc în care nu ar fi cauzat pierderi de vieți omenești și distrugereri de bunuri. Dar, toți au preferat să-și îndeplinească „misiunea sfântă” trasată de șefii lor, chiar dacă prin gestul lor au ucis și rănit mulți oameni nevinovați.

De asemenea, terorismul se cere văzut ca o *activitate motivată*, adică susținută de motive, interese, idealuri și aspirații individuale și de grup. Niciodată, un act terorist nu se produce fără un motiv anume, fără a urmări atingerea unor idealuri sau aspirații. Aceasta chiar dacă, în multe cazuri, motivarea este de ordin spiritual și etic și nu de natură materială. De regulă, printre motivele frecvent evocate sunt cele de natură religioasă, etnică sau de impunere, prin forță, a propriilor valori.

Pe de altă parte, terorismul se definește prin *violență*. Probabil aceasta este trăsătura cea mai evidentă și pe care, de fapt, mizează cei care comit acte teroriste. Practic, violența este cea care amplifică efectele loviturii teroriste, indiferent de mijlocul prin care a fost realizată. Violența este cea care dă măsura gravității atacurilor teroriste, întrucât, pe această cale, pierderile de vieți omenești se produc într-o manieră care este menită să creeze panică în rândul populației țării țintă, să inducă un profund sentiment de teamă, de nesiguranță și de neputință în rândurile celor loviți, precum și de neîncredere în autorități, care par a nu fi capabile să asigure securitatea cetățenilor. Dacă luăm ca exemplu atentatele cotidiene ce se produc în Irak se poate constata că printre mijloacele folosite sunt mașinile capcană și oamenii „kamikaze”, ambele metode făcând apel la clasicul exploziv. Bineînțeles, există un ansamblu coerent de modalități prin care o persoană sau un grup uman realizează actul terorist. Printre acestea se numără: *atentatele cu bombe; amenințarea chimică; răpirea și luarea de ostatici; deturnarea avionului; atentatele aeriene*. La acestea se adaugă expansiunea informaticii, fenomen care permite

organizațiilor teroriste să comunice folosind metode noi și mai eficiente. Din ce în ce mai mult, aceste organizații pot opera „în mod virtual” și fără structuri formale. Ele pot să-și împărtășească tacticile și strategiile via Internet și existența legăturilor între ele și bande criminale internaționale a fost stabilită.

De asemenea, terorismul se definește printr-un *scop bine stabilit*. Dacă ținem seama de faptul că „un act terorist este un act politic al cărui scop este de a destabiliza un guvern sau un aparat politic, în care efectele psihologice urmărite sunt invers proporționale cu mijloacele fizice folosite și a căror țintă principală, dar nu exclusivă, este populația civilă”⁶, atunci avem un prim țel al acestei forme de activitate umană. În realitate, se pare că scopul terorismului este să sensibilizeze opinia publică, să genereze sentimentul de frică, să atragă media pentru a face să se vorbească despre el, pe de o parte, și de a islamiza Europa după ce au fost reislamizate țările musulmane, pe de altă parte⁷.

În fine, *flexibilitatea metodelor și procedeele de luptă* definesc terorismul ca activitate umană complexă. Este știut că organizațiile teroriste își aleg metodele și procedeele de luptă în raport de ținta aleasă - o personalitate politică, un grup uman cu statut social înalt și roluri asumate importante, o instituție a statului, mulțimea dintr-o piață sau dintr-o gară la oră de vârf etc. -, de scopul imediat și pe termen lung urmărit, de resursele umane, materiale și financiare avute la dispoziție, de vulnerabilitățile de securitate ale țării unde va avea loc actul terorist.

Este posibil ca toate aceste caracteristici ale terorismului, ca activitate umană, să fi condus la aprecierea că el reprezintă într-un fel o ideologie, când, în realitate este vorba de o strate-

⁶ Arnaud BLIN, *Définitions, questions et réponses sur les formes de terrorisme*, <http://www.thucydide.com/realisations/comprendre/terrorisme/terrorisme2.htm>, p.3.

⁷ Interview - *Leur but: Islamiser l'Europe après avoir réislamisé les pays musulmans*, http://www.alexandrevalle.com/publications.php?id_art=191

gie, adică de un mod coerent și concertat de acțiune, cu o evoluție specifică în timp. Ca atare, terorismul este acel tip de activitate umană complexă cu o dinamică specifică. De aceea, ceea ce se aplică terorismului unei organizații date, într-o țară și la un moment anume, nu este în mod necesar valabil pentru un alt tip de terorism la un alt moment sau pe un alt continent. Pentru a înțelege terorismul într-o situație dată, trebuie cunoscute condițiile politice, sociale și culturale care îl generează, pe de o parte, și cele ale spațiului în care se derulează, pe de altă parte.

În opinia noastră, terorismul reprezentat ca activitate umană complexă are un impact major asupra asumării de către armată a noii misiuni și anume aceea de a lupta împotriva terorismului internațional, sub toate formele în care acesta se manifestă activ.

2. Caracteristici definitorii ale terorismului internațional actual

Ceea ce caracterizează fenomenul terorist internațional este înaintea de toate asimetria aproape totală între efectele psihologice urmărite și mijloacele fizice folosite. Faptul că civilii sunt astăzi țintele aproape exclusive ale teroriștilor nu este decât efectul acestei asimetrii. Teroriștii neputând să atace forțele armate, din lipsă de mijloace (cu excepția unei insurecții cuprinzând gherila), ei sunt obligați să-și aleagă alte ținte, inclusiv civilii aflați întâmplător în locul și momentul nepotrivite pentru ei. În esență, scopul teroriștilor este de a genera puternice sentimente de teamă, frică, neliniște, uneori groază și panică în rândul populației, de a induce o semnificativă neîncredere a cetățenilor în instituțiile statului, de a impresiona media și prin aceasta opinia publică internă și internațională prin atentatele comise. De aceea, frecvent terorismul este reprezentat ca⁸: o tactică folosită de cel slab împotriva celui

⁸ Le terrorisme, <http://www.recherches-sur-le-terrorisme.com/Analysesterorisme/reseaux-terroristes.html>.

puternic; în esență legat de o mișcare nonstatală, deși unii vorbesc și despre un terorism de stat; un procedeu militar al cărui obiectiv este să atingă adversarul într-un punct slab ca, prin șantaj, să obțină de la el ceea ce dorește. Iată de ce, în democrații, teroriștii lovesc populația civilă, capabilă să influențeze puterea statală (de exemplu, atentatul din 11 martie 2004 din Madrid). Și în țările în curs de dezvoltare populația civilă este ținta predilectă a teroriștilor, dar aici aceștia din urmă atacă îndeosebi turiștii din aceste state (de exemplu, în 8 mai 2002 în Pakistan). În acest caz, scopul urmărit este dublu și anume: să aducă atingere pe dimensiunea economică statului unde s-a produs actul terorist, pentru a-l „pedepsi” că a primit turiști dintr-o țară socotită de ei „țintă”; să arate că sunt capabili să-și lovească țintele alese nu numai acasă ci oriunde se află acestea în lume.

O altă opinie⁹ apreciază că terorismul se caracterizează prin următoarele: răspunsul dat celui puternic de către cel slab; terorismul este de principiu clandestin pentru a evita loviturile; fără sprijin logistic din partea unui stat, terorismul este în mod paradoxal mai puternic, deoarece este mai puțin vulnerabil. Iată de ce Al-Qaeda este astăzi mai dificil de circumscris: deoarece ea nu mai este structural legată de un stat taliban; în clandestinitate totală, organizațiile teroriste parazitează societatea în care ei ființează se fondează în sânul său. Această realitate are două consecințe: 1) teroriștii sunt dificil de detectat pentru că, asemenea cameleonului, ei iau aparența mediului în care trăiesc; 2) ei nu au nevoie de a transfera arme și mijloace deoarece folosesc resursele societății în care sunt rezidenți.

Prin urmare, se poate afirma că principalele trăsături ale terorismului modern sunt: *folosirea violenței* sau a amenințării cu aceasta (morți, violențe fizice diverse; răpiri, sabotaje; distrugerii de bunuri materiale); *comiterea de către entități nonstatale, de o mărime și o compunere geografică și etnică*

⁹ *Ibidem.*

diverse a unor acte de natură teroristă; urmărirea de scopuri politice, religioase, sociale, culturale sau economice; obiectivul de a instaura un climat de frică sau teroare (în general prin acte violente repetate și premeditate) de o manieră ce subminează moralul și rezistența adversarului; alegerea civililor ca ținte pentru a exercita o presiune asupra țăintelor indirecte (propagandă prin acțiune), care dețin puterea de decizie într-o țară sau asupra unui teritoriu (în general, administrația și puterea executivă a unui stat sau a unei etnii și, de asemenea, corporații sau sectoare industriale sau economice); dorința de a obține, prin intimidarea celor care iau decizii sau autoritățile ce dețin puterea, un avantaj, un bun sau un teritoriu, adică pentru a destabiliza sau răsturna autoritatea în chestiune.

Din aceste elemente de definiție se poate constata că studiul se oprește asupra terorismului comis de grupuri sau de indivizi izolați, împotriva statelor sau a comunităților etnice ori religioase și nu asupra a ceea ce este denumit de unii autori „terorism de stat”¹⁰.

3. Posibile evoluții ale provocărilor de natură teroristă

Terorismul internațional actual este o activitate umană complexă, nici simplu de înțeles, nici facil de explorat, a cărei amploare este dificil de cunoscut. Acesta nu reprezintă nicio ideologie, niciun obiectiv politic, nicio fatalitate. El este o metodă de luptă. Atentatele de la 11 septembrie 2001 au evidențiat existența unei amenințări mai flexibile, nonstatale și transnaționale. Inamicul nu are o rezidență fixă și profită de avantajele oferite de globalizare - mai ales de permeabilitatea frontierelor și slăbiciunile suveranității statale – pentru a lovi statele alese drept ținte. În ciuda acestei evoluții, guvernele țărilor vizate continuă să adopte vechi reflexe ale securității teritoriale și militare pentru a le răspunde teroriștilor. De aici, o

¹⁰ Définitions du terrorisme: analyse et discussion, <http://www.erta-trcg.org/analyses/defanalyse1.htm>, p.2.

creștere cantitativă și calitativă a forțelor armate și, implicit, a bugetelor pentru apărare. Acest fapt este o consecință a impactului provocărilor, riscurilor, pericolelor și amenințărilor de natură teroristă asupra palierului militar al oricărui stat vizat, ca țintă, de către organizațiile teroriste.

Lupta împotriva terorismului, îndeosebi după 11 septembrie 2001, a înregistrat o serie de succese notabile. Totuși, în ciuda acestor progrese, 14.338 de acte teroriste au făcut 74.543 de victime printre civili în 2006 și au cauzat moartea a 20.498 dintre ele. Este vorba de o creștere cu 25% a numărului actelor teroriste și cu 40% a celui al victimelor care și-au aflat moartea din această cauză față de 2005¹¹. Mai mult de jumătate dintre actele de terorism amintite au fost comise în Irak și Afghanistan. În celelalte regiuni ale lumii, menționează sursa citată, s-a înregistrat o scădere a terorismului, mai ales cu 15% în Europa și Eurasia, cu 20% în Asia de Sud și Asia Centrală și cu 5% pe continentul american. Totuși, măsurile anti-teroriste și contra-teroriste luate de către toate statele lumii care s-au angajat în lupta împotriva terorismului internațional după anul 2001 își arată efectele pozitive. Astfel, potrivit datelor existente în 2008, numărul atentatelor teroriste produse în lume s-a diminuat cu 18% în raport cu 2007, cu o scădere de 30% în ceea ce privește pierderile de vieți omenești pe durata aceleiași perioade¹². În același timp, sursa citată menționează că în 2008 au fost comise în întreaga lume 11.770 de atentate teroriste față de 14.506 atentate produse în anul 2007.

Datele din tabelele 1 și 2 (anexa 1) vorbesc despre evoluția terorismului internațional în perioada 2005-2008 în întreaga lume și, respectiv, în Irak și Afghanistan. Ele ne arată că actele

¹¹ David McKEEBY, La menace terroriste évolue dans le monde, <http://www.america.gov/st/washfile-french/2007/May/20070501124847idyb.eekcm0.5662958.html>, p.1.

¹² Le nombre d'attentats a diminué de 18%, <http://www.elwatan.com/Le-nombre-d-attentats-a-diminue-de>.

teroriste și numărul victimelor umane se reduc, dar nu dispar definitiv. Prin urmare, este de așteptat ca actele teroriste să se mențină în actualitate pe plan mondial, inclusiv în cele două state amintite mai sus.

În opinia noastră, importante sunt de urmărit posibilele evoluții ale actelor teroriste în anii ce vin în trei domenii și anume: *militar*, *social* și *economic*. Acestea suportă cele mai multe dintre consecințele atacurilor teroriste.

Domeniul militar este cel căruia îi revine rolul de a duce lupta împotriva terorismului. *Domeniul social* indică profunzimea efectelor negative de natură socială și psihosocială ale actelor teroriste asupra persoanelor, grupurilor și comunităților umane. *Domeniul economic* pune în evidență efectele negative ale actelor teroriste atât asupra activității economice naționale și internaționale, cât și costurile directe și indirecte ale luptei împotriva terorismului și a pagubelor materiale produse de acesta din urmă indivizilor, întreprinderilor și întregii economii. Facem mențiunea că între aceste trei domenii există puternice interdependențe și interacțiuni atât la nivel național, cât și la cel mondial.

Astfel, pe *domeniul militar* se poate vorbi de un alt efect al activității teroriste atât la nivel național cât și internațional și anume declararea, după 11 septembrie 2001, de către SUA și, implicit, de către comunitatea mondială a „războiului împotriva terorismului”. Deschiderea „frontului” din Afghanistan, ca formă a războiului împotriva terorismului nu a dus la diminuarea actelor teroriste internaționale sau naționale, ci la sporirea cheltuielilor militare ale statelor angajate în ducerea luptelor din țara respectivă. O consecință directă a acestui fapt o constituie pierderea unui număr însemnat de vieți omenești atât din rândul militarilor prezenți pe acest „front”, cât și al populației civile din zona de conflict. La rândul său, războiul din Irak a dus la intensificarea acțiunilor întreprinse de către organizații teroriste naționale. Din cauza atentatelor frecvente din această

țară mor o mulțime de civili irakieni, dar și de militari din trupele Coaliției militare internaționale de luptă împotriva terorismului. Deși, în Irak, luptele se duc de mai bine de 5 ani efectele favorabile păcii, stabilității și ale intrării în normalitate se lasă încă așteptate. Totodată, costurile acestui război sunt foarte mari. Astfel, potrivit datelor publicate, costul total al războiului dus de către SUA în Afghanistan și Irak este de 972.673.000.785 dolari din care 712.595.993.777 dolari în Irak și 260.077.007.007 dolari în Afghanistan¹³.

Pe de altă parte, în decembrie 2009, SUA au acordat noi credite pentru războiul din Irak și Afghanistan. Astfel, din cei 626 miliarde de dolari (aproximativ 437,4 miliarde de euro) pentru apărare circa 128 miliarde de dolari (89,4 miliarde de euro) au fost alocate pentru operațiunile militare din Irak și Afghanistan¹⁴. Totodată, alte surse menționează că costul lunar al operațiunilor SUA în Irak este de 5,6 miliarde de dolari. Din 2001, SUA au desfășurat mai mult de 1 milion de soldați în Afghanistan și Irak. Astfel, se poate spune că fiecare american a contribuit cu 727 de dolari pentru a duce războiul din Irak. Acesta este un efort însemnat pe care îl face poporul american¹⁵.

De asemenea, pierderile de vieți omenești sunt semnificative. Astfel, pierderile SUA și ale coaliției din 19 martie 2003 până în august 2005 au fost, potrivit sursei citate, de 2.060 de soldați ai coaliției morți, din care 1.866 americani. Totodată, armata americană a avut, în aceeași perioadă, 14.065 de militari răniți. În același timp, mai mulți jurnaliști și-au pierdut viața în Irak. Dacă în războiul din Vietnam au murit 63

¹³ Total Cost of Wars Since 2001, <http://costofwar.com/>.

¹⁴ Obama promulgue une loi comportant une enveloppe de 128 milliards de dollars pour les guerres, <http://www.latribune.fr/depeches/associated-press/obama-promulgue-une-loi-comportant-une-enveloppe-de-128-milliards-de-dollars-pour-les-guerres.html>.

¹⁵ Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, <http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html>.

de jurnaliști, în Irak numărul acestora este doar pe durata a trei ani de 66. Pierderile de vieți din rândul civililor irakieni sunt estimate între 23.589 și 26.705. După alegerile din ianuarie 2005, aproximativ 155 de membri ai forțelor de securitate irakiene și-au pierdut viața. Cu toate aceste eforturi umane și financiare, lumea nu este mai sigură decât înainte de războiul contra regimului lui Saddam Hussein în Irak. Astfel, 655 de atacuri teroriste s-au înregistrat în 2004, față de 175 în 2003¹⁶. În Irak, în iulie 2008, conform datelor publicate, numărul total al morților se situa între 86.017 și 93.936¹⁷. Potrivit Unknow News, la 16 iulie 2007, situația globală se prezenta astfel: cel puțin 832.962 de persoane au fost ucise și 1.590.895 au fost rănite în Afghanistan și Irak¹⁸.

În același timp, s-au înregistrat pierderi de vieți omenesti și în războiul din Afghanistan. Potrivit sursei citate, bombardamentele americane au ucis între 3.485 și 4034 civili între octombrie 2001 și iunie 2004. De asemenea, în cursul primelor 6 luni ale lui 2008, mai mult de 2.100 persoane au fost ucise în Afghanistan din care 698 civili și 502 insurgenți¹⁹. Totodată, 121 de militari britanici și 97 de militari canadieni și-au pierdut viața. Printre victime mai figurează 30 de soldați germani, 23 de francezi, 16 olandezi, 16 danezi, 13 italieni și 8 polonezi²⁰. Marea majoritate a soldaților uciși în Afghanistan și-au găsit moartea în urma exploziilor cu bombe artizanale. În mai puțin de 10 luni, afirmă sursa citată, anul 2008 se relevă deja cel mai „bogat” în morți pentru soldații forțelor internaționale din

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Jules DUFOUR, Les guerres d'occupation de l'Afghanistan et de l'Irak: un bilan horrifiant de portée mondiale, <http://www.mondialisation.ca/index.php?context=va&aid=9645>, p.4.

¹⁸ Jules DUFOUR, *art. cit.*, p.2.

¹⁹ Jules DUFOUR, *art. cit.*, p.2.

²⁰ Plus de 1.000 soldats étrangers morts en Afghanistan depuis 2001, http://afp.google.com/article/ALeqM5jW85Y04fcb_9Ap8qCntz9qT0BFQg

Afghanistan, cu 253 de morți, față de 232 în 2007. Astfel, prin creșterea pierderilor din sânul trupelor străine, Afghanistan-ul va depăși chiar Irak-ul în calitate de câmpul de luptă cel mai periculos din „războiul global împotriva terorismului”.

Tot în domeniul militar, se cuvine făcută precizarea că sunt posibile mutații în ceea ce privește pericolul ca teroriștii să întrebuințeze mai mult decât au făcut-o până acum, armele de distrugere în masă, îndeosebi pe cele chimice și biologice. Aceasta întrucât cele două tipuri de arme sunt mai ușor de procurat, de transportat și de amplasat la „țintă”. În același timp, controlul oficial exercitat de către instituțiile statale la nivel național și de către instituțiile regionale și internaționale este relativ redus, lipsit de exactitate și neconcertat.

Desigur, teroriștii nu vor renunța la mijloacele devenite de acum înainte clasice. Avem în vedere aici bombele artizanale, mașinile capcană și îndeosebi atentatele sinucigașe. Luarea de ostateci, deturnarea de avioane sau nave maritime nu vor dispărea, dar este posibil să se reducă ca frecvență, atât datorită controlului mai riguros ce se execută de către instituțiile abilitate ale statului în materie de securitate, cât și dificultății de organizare a lor de către teroriști. În plus, efectele imediate, cu un impresionant impact asupra populației, sunt relativ reduse și se diminuează în timp, ca urmare a negocierilor ce se derulează în astfel de cazuri. De asemenea, răpirile de jurnaliști nu vor dispărea cu totul, dar efectele scontate vor fi din ce în ce mai ne semnificative în ceea ce privește impactul lor în rândul populației țării de proveniență a acestor persoane. Tot mai mult jurnaliștii vor fi, pe viitor, asimilați militarilor în sensul că ei știu ce riscă atunci când se deplasează în zone de conflict armat, unde este posibil să fie răpiți de teroriști și chiar uciși.

Domeniul social al riscurilor, pericolelor și amenințărilor teroriste este strâns legat de cel militar datorită efectelor pe care acesta din urmă le generează în societate. Eforturile umane, financiare și materiale făcute de către statele ce participă la

„războiul global împotriva terorismului internațional” se răsfrâng negativ asupra populației care, de fapt, suportă costurile cerute de acest război. Totodată, războiul global pornit împotriva terorismului nu a redus substanțial pericolul și amenințarea teroristă. Atentatele ce s-au produs după 11 septembrie 2001, de exemplu, cele din Madrid, Londra, în 2005, și Moscova în 2010, arată că terorismul este încă o realitate. Astfel, în timp ce conflictele nu încetează să se multiplice, în Orientul Mijlociu, de exemplu, mișcărilor jihadiste sunt susceptibile să se dezvolte în continuare, ceea ce va influența riscul terorist. Tot în domeniul social, trebuie subliniat că terorismul se „hrănește” cu democrație nu doar pentru că aceasta îi furnizează libertatea propice elaborării acțiunilor sale, ci și pentru că îi oferă o platformă „publicitară”, care se dezvoltă cu mass-media. Se știe că pentru a avea efectele scontate terorismul trebuie să-și facă cunoscute acțiunile întreprinse. Iar mass-media face acest lucru cu prisosință prin: presa scrisă, televiziune și Internet.

În același timp, existența pericolului și a amenințărilor de natură teroristă, în plan social, poate conduce guvernele statelor ce se simt luate în vizor de către organizațiile teroriste internaționale la adoptarea de măsuri prin care să limiteze anumite libertăți și drepturi civile ale cetățenilor. Astfel, după 11 septembrie 2001, toate statele ce au legătură cu coaliția ce participă la lupta împotriva terorismului internațional și-au modificat strategia națională de securitate. Prin aceasta, de fapt, au intervenit direct și concret în planul organizării și implementării măsurilor de combatere a terorismului și a luptei antiteroriste, înăsprind condițiile de circulație a persoanelor, formele de control din aeroporturi și de la frontiere. Pe de altă parte, întărirea controlului la frontiere și în aeroporturi a necesitat atât creșterea numărului persoanelor angajate în instituțiile de securitate ale statului, cât și a cumpărării de aparatură și dispozitive adecvate scopului propus. În plus, provocările, pericolele și amenințările de natură teroristă au condus la creșterea numă-

rului societăților private de securitate. De aici, o diferențiere între cetățenii unei țări în ceea ce privește posibilitatea apelării la serviciile unor asemenea societăți, știut fiind faptul că acestea își oferă serviciile contra cost.

Domaniul social este afectat de către riscurile, pericolele și amenințările de natură teroristă și ca urmare a stării de neliniște, de incertitudine, de insecuritate și a climatului psihosocial tensionat ce se instalează în statele ce au fost și pot fi din nou ținta unor atentate teroriste. În plus, se știe că atentatele teroriste provoacă pierderi de vieți omenești și distrugerii însemnate de bunuri materiale. Aceasta se reflectă în apariția și manifestarea unui sentiment continuu de teamă la persoanele ce se simt amenințate de pericolul terorist. Dacă sentimentul se generalizează la nivel de comunitate atunci este posibil să apară fenomene de anomie, de înstrăinare și indiferență la unii oameni, ceea ce impiedică viața și activitatea respectivei comunități. În același timp, percepția posibilității unor atacuri teroriste poate conduce, în timp, la diminuarea consensului național, a coeziunii sociale și a conformității unei părți a populației țării ce poate fi aleasă ca țintă de către teroriști.

Domaniul economic este la fel de important ca celelalte două – militar și social – , cu care, de fapt, se află într-o relație de interdependență și interacțiune. Riscurile, pericolele și amenințările de natură teroristă afectează semnificativ acest dominiu prin: deturnarea unei mari părți din resursele economice către armată, care este investită în apărarea și securitatea națională și angajată în lupta împotriva terorismului mondial. Anterior, am prezentat unele cifre vis-à-vis de costurile suportate de SUA în lupta pe care o duce, împreună cu alte state ale lumii, împotriva terorismului internațional; cheltuielile însemnate cu amplificarea măsurilor de securitate adoptate de statele ce se simt amenințate de către organizațiile teroriste internaționale. Aici, este vorba atât de creșterea numerică și calitativă a personalului angajat în instituțiile statale cu atribuții

în materie de securitate, dar și de cumpărarea unei game sporite și variate de dispozitive și aparate, de regulă, de ultimă generație, utile în depistarea materialelor de care se pot servi teroriștii în derularea actelor lor; repartizarea unei părți însemnate din resursele financiare ale țării spre întărirea apărării și securității naționale și colective. Aceasta poate avea efecte nefavorabile asupra dezvoltării economice și umane a statelor respective. De asemenea, și sectorul social poate fi afectat de diminuarea resurselor economice ale statelor prin repartizarea preponderentă către apărare și securitate. Avem în vedere aici diminuarea eforturilor statului în sectorul educației, sănătății, al transportului public, al protecției sociale a populației, îndeosebi a categoriilor defavorizate ale acesteia; înăsprirea măsurilor de trecere a frontierelor statelor. Această acțiune sistematică și permanentă poate duce, în cazul produselor perisabile, la deteriorarea lor. Pe de altă parte, sporirea duratei și a exigenței controlului la frontiere poate afecta negativ cooperarea economică dintre diferite state. Este știut faptul că există diferite acorduri de cooperare și colaborare economică regională pe toate continentele, iar maniera în care se efectuează, în prezent, controlul la frontieră perturbă în multe cazuri, procesul de producție, datorită întârzierilor ce au loc, îndeosebi, în aprovizionarea cu materii prime, piese și subansambluri în diferite ramuri ale industriei; riscurile, pericolele și amenințările teroriste se fac simțite în domeniul economic și prin posibilitatea ca diferite grupuri sau organizații teroriste să distrugă conductele de petrol și gaze ce străbat lumea de la sursă către consumatori. Aceste conducte sunt ușor de atins de către teroriști atât prin simplitatea mijloacelor ce se pot folosi la distrugerea sau deteriorarea lor, cât și prin imposibilitatea de a se asigura pe întreg traseul conductei o pază continuă și eficace; grupările și/sau organizațiile teroriste internaționale și naționale pot acționa asupra centrelor de control a transporturilor de toate felurile, a rețelelor de distribuție a apei, energiei electrice și a gazelor. În

acest caz, atentatele privesc distrugerea nodurilor de cale ferată, a centrelor de calcul ce coordonează și deservește rețelele de apă, energie electrică și gaze. De asemenea, teroriștii pot lovi centralele atomice, provocând pagube materiale imense, uriașe pierderi de vieți omenești și contaminarea radioactivă a solului, apelor și atmosferei pentru mulți ani. Deși, astfel de atacuri nu s-au produs încă, un asemenea risc există.

În concluzie, în anii ce vin, riscurile, pericolele și amenințările de natură teroristă pe domeniile economic, social și militar, vor cunoaște o evoluție *spectaculoasă*. Aceasta atât datorită unor factori de ordin intern, ce țin de grupurile și organizațiile teroriste, cât și unor factori externi, independenți de terorism și teroriști.

Printre factorii de natură internă ce pot avea o contribuție importantă la dezvoltarea terorismului se pot aminti: mai buna organizare a grupurilor teroriste; recrutarea tot mai frecventă de persoane având religia și/sau etnia similară/e cu membrii unei rețele teroriste internaționale și care locuiesc în țările viitoare posibile ținte ale atacurilor teroriste (vezi atentatele din Madrid martie 2004 și Londra iulie 2005); intensificarea activității religioase în rândul persoanelor susceptibile de a îmbrățișa concepția teroriștilor despre soluționarea conflictelor culturale, ideologice sau etnice; nevoia unor familii de a-și asigura resursele necesare existenței zilnice.

În ceea ce privește factorii externi, aici este vorba de utilizarea, pe o scară tot mai largă, de către teroriști a tehnologiei de vârf din domeniul informaticii și comunicațiilor, pe de o parte, și a condițiilor favorabile circulației persoanelor și capitalurilor generate de fenomenul globalizării, pe de altă parte. Astfel, pentru a-și face cunoscute planurile de lovire a țintelor alese, organizațiile teroriste internaționale, îndeosebi Al-Qaeda, apelează tot mai frecvent la Internet și la mass-media. Există, acum *site*-uri aparținând unor organizații teroriste și televiziuni ce propagă ideile acestora. Deși se vorbește

tot mai mult de ciberatacuri efectuate de către teroriști până în prezent nu se cunosc asemenea cazuri²¹. Totuși, având în vedere faptul că organizațiile teroriste dispun de resurse financiare suficiente, iar oamenii capabili să treacă de sisteme de securitate ale ordinarilor sunt suficienți, această posibilitate, în opinia noastră, nu trebuie eliminată de către cei cu competențe în lupta împotriva terorismului. Deci, cu alte cuvinte ar trebui să ne temem de ciberterorism. Astfel, conform sursei citate, în iunie 2002, *Washington Post* vorbea de infiltrări suspecte din țări islamice via Internet pe ordinatoarele de distribuție a apei, a electricității sau de gaz sau a altor infrastructuri vitale. Dintr-odată, se vorbește de o „ciberacademie a terorii” în Pakistan, unde partizanii Al-Qaeda ar fi formați în sabotajul cibernetic. Există opinii potrivit cărora ciberterorismul s-ar situa pe același plan cu recursul la armele de distrugere în masă (biologice, nucleare sau chimice).

Adevărata frontieră a ciberterorismului este cea care separă *hacktivisme* de veritabilele atacuri ce generează morți și haos. Cuvântul „*hacktivisme*” este format prin amestecul activismului cu hackerul, piratul informatic. Deci acest termen desemnează folosirea mijloacelor de perturbare electronică împotriva site-urilor organizațiilor sau administrațiilor ideologice inamice: prelevarea sau schimbarea de date, infectarea prin viruși informatici sau, pur și simplu, prin a face neoperant un site al celui vizat. Această gamă de acțiuni merge de la graffiti protestatar depus pe o pagină Web, de la zvonurile răuvoitoare sau de la cererea electronică la adevărate pagube în termeni de dezordine organizațională sau financiară.

Adevăratul ciberterorism care ucide sau provoacă pagube materiale grave rămâne ipotetic, menționează sursa citată. Totuși, sunt argumente ce susțin eficacitatea ciberterorismului: costul scăzut, acțiunea de la distanță. Există studii americane

²¹ Vezi: F. HUYGHE, Quelques textes pour comprendre le terrorisme, http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/468c8d0e5f9f7.pdf, pp. 12-14.

privind creșterea atacurilor informaționale, de toate felurile, și asupra vulnerabilității dovedite de sistemele de protecție ce ar trebui să-i încurajeze pe teroriști. Dar nimeni nu a experimentat niciodată un atac concertat care, de exemplu, ar lovi simultan circuitele financiare, transporturile, rețelele publice. Nimeni nu cunoaște nici capacitatea haosului rezultat dintr-un asemenea atac concertat, nici capacitatea sistemului de a repara stricăciunile produse. În plus, o panică bancară sau pierderea arhivelor nu aduce autorilor lor aceleași satisfacții spectaculare sau simbolice ca un atentat sinucigaș ale cărui imagini răspândesc literalmente teroarea. În mod paradoxal, un kamikaze este poate mult mai „rentabil” și mai puțin scump pentru terorist decât o ofensivă electronică. De aceea, armata trebuie să-și perfecționeze metodele și procedeele de luptă împotriva terorismului, în acest sens manifestând mai multă flexibilitate, eficacitate, suplețe și creativitate pe toate planurile: uman, organizațional și material.

4. Impactul terorismului internațional asupra misiunilor forțelor armate

Forțele armate²² pot fi alcătuite din militari profesioniști (armată permanentă), a căror singură ocupație este pregătirea de luptă sau lupta propriu-zisă, sau din rezerviști, care sunt cetățeni ce se mobilizează doar atunci când este nevoie. Avantajul este că o astfel de armată este mult mai ușor de întreținut și reprezintă o povară mai mică pe umerii societății; totuși, este mai puțin pregătită și organizată decât o armată alcătuită în întregime din profesioniști.

În multe din țările mari, armata națională cuprinde următoarele categorii de forțe și anume: forțele terestre, forțele aeriene și forțele navale (cu excepția cazurilor când nu e posibil acest lucru). Aceste diviziuni sunt constituite numai pentru

²² În prezentul studiu, termenii **forțe armate** și **armată** sunt considerați sinonimi (N.A.).

scopul instruirii și asistenței sau pot fi structuri complet independente responsabile pentru desfășurarea de sine-stătătoare a operațiunilor de luptă sau a altor servicii.

Rolul forțelor armate este pus în evidență prin sistemul misiunilor ce le revin acestora prin prevederile constituționale și ale legilor privind apărarea națională. În esență, armata națională îndeplinește două mari categorii de misiuni:

1) *misiuni tradiționale*. Acestea se referă la activități cum ar fi: garantarea suveranității, independenței, integrității teritoriale și unității țării. Aceasta presupune ca armata să fie gata, în orice moment, să dea riposta cuvenită oricărei agresiuni militare venită din partea altui stat sau grup de state; cooperarea cu organele civile investite în gestionarea crizelor datorate unor urgențe și dezastre; colaborarea cu instituțiile statului cu atribuții în combaterea terorismului, traficului cu persoane, cu droguri, cu arme; pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare potrivit prevederilor legii în materie; garantarea democrației constituționale;

2) *misiuni noi*. Acestea includ: *apărarea colectivă* în sistemele de alianță militară; *misiuni umanitare*; *misiuni de menținere, restabilire și impunere a păcii*; *lupta împotriva terorismului internațional*; *misiunile de observare* în zone relativ instabile din punct de vedere militar, politic și social; *misiuni de reconstrucție a armatelor unor state* ce pășesc pe calea dezvoltării democratice; *diplomația militară*; *misiuni de poliție militară*. Efectiv, rolurile jucate de armata națională în ceea ce privește lupta împotriva terorismului internațional se diferențiază semnificativ atunci când este vorba de activitatea sa pe teritoriul național și de ceea ce face în afara acestuia.

Pe plan național, armata are un rol oarecum limitat în raport cu celelalte instituții ale statului cu competențe în materie de securitate.

Un grup de reflecție a pus în evidență că **soluția militară este ineficace împotriva celor mai multe grupări teroriste.**

Pentru a învinge Al-Qaeda, se preconizează o nouă strategie bazată pe serviciul de informații și poliție, și pe schimbarea vocabularului²³. De altfel, se pare că organizațiile teroriste internaționale și-au diminuat în ultima vreme actele specifice atât ca urmare a măsurilor de prevenire adoptate în toate statele lumii, cât și a reducerii sau încetării activității unor organizații teroriste din diferite motive. În acest sens, statisticile vorbesc de la sine. Astfel, 27 de grupuri teroriste (10%) și-au încetat activitatea după atingerea obiectivelor, de exemplu FLN algerian, 114 (43%) grupuri teroriste au depus armele ca urmare a unui acord politic cu statul. În ceea ce privește cei care realmente au fost învinși, 107 (40%) aceasta s-a făcut prin mijloace polițienești și juridice, în principal: informațiile umane, infiltrarea celulelor, arestarea liderilor și dezvoltarea legislației antiteroriste. Doar 20 de grupuri au fost distruse pe câmpul de luptă, prin mijloace militare, adică 7%²⁴.

Studiul făcut de către Rand Corporation asupra terorismului internațional²⁵ apreciază că **soluția militară nu are niciun efect asupra terorismului pe câmpul de luptă**. Motivul rezidă în faptul că forța brută a avut adesea efectul invers celui scontat atrăgând ostilitatea populației, furnizând astfel un rezervor de recrutare pentru teroriști. De aici, apare concluzia că prezența armatei în lupta împotriva terorismului trebuie să fie mai discretă. În acest sens, studiul anterior amintit propune două soluții de ducere a luptei împotriva terorismului, mai ales atunci când este vorba de Al-Qaeda. Mai întâi, se pune accentul pe soluția polițienească împotriva acestei organizații teroriste în lume, crescând bugetele CIA și ale FBI. Obiectivul urmărit:

²³ Laurent SUPPLY, *La "guerre contre le terrorisme" ne sert à rien*, Le Figaro avec AFP, 29/07/2008.

²⁴ Ibidem, p. 2.

²⁵ Les US devraient repenser la Guerre contre le terrorisme, <http://www.planetnonviolence.org/Les-US-devraient-repenser-la-guerre-contre-le->

ținerea principalelor noduri ale rețelei Al-Qaeda, fie că este vorba de puncte de decizie, de comunicare sau de finanțare. Aceasta implică, de asemenea, denigrarea șefilor de rețele, cu reguli ce se impun într-un stat de drept. Apoi, studiul nu pledează pentru o dezangajare militară totală, în particular pentru situația deosebită din Irak, unde Al-Qaeda participă la o insurecție armată globală. Istoria arată că soluția militară este mai eficace împotriva grupurilor mari de teroriști insurgenți (19%) decât contra grupurilor teroriste în general (7%). În aceste zone, prezența militară este necesară, dar autorii studiului subliniază că ea nu trebuie în mod aleatoriu să fie americană. Forțele locale ar avea mai multă legitimitate și o mai bună înțelegere. Ar trebui deci, potrivit acestui studiu, ca SUA să-și cantoneze rolul lor militar în Irak pe formare sau armament. RAND Corporation sugerează câteva piste ideologice. De exemplu, estimează că folosirea sintagmei „război împotriva terorismului” nu este utilă scopului propus, deoarece lasă impresia că soluția militară este semnificativă în raport cu celelalte abordări ale fenomenului. În plus, ***folosirea acestei sintagme face din teroriști, combatanți angajați într-un război sfânt, când, în realitate, aceștia sunt simpli criminali.***

În concluzie, se poate susține că misiunile armatei nu au suferit un impact semnificativ din partea implicării sale în lupta împotriva terorismului internațional. Mai întâi, pe plan național, armata are sarcini nonmilitare mai ales în domeniul analizat. Apoi, pe plan extern, lupta împotriva terorismului internațional se realizează prin intermediul unei coaliții multinaționale, sub egida ONU, NATO sau UE, care folosește metode și procedee de luptă tradiționale în teatrele de operații unde se acționează împotriva teroriștilor sau a celor care îi susțin material și moral. Astfel, armata poate fi utilă în lovirea taberelor de pregătire și a bazelor teroriștilor, a locațiilor unde organizațiile teroriste își au sediile centrale, stocate resursele materiale și cazate forțele umane „combatante”.

Capitolul 2

Rolul forțelor armate în lupta împotriva terorismului

1. Precizări conceptuale

Pentru a defini cât mai exact rolul forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional considerăm necesar să facem câteva precizări conceptuale. Acestea se referă la termenii *status* și *rol ale forțelor armate* în societatea în care aceasta ființează. În vorbirea curentă, definiția *statusului*, se referă pur și simplu la poziția cuiva în societate. Statusul are de asemenea un înțeles mai tehnic și legal, și anume, determinarea drepturilor și obligațiilor ce derivă dintr-o anumită poziție în societate. Conceptul de status al forțelor armate definește poziția ocupată de instituția militară în societate. Această poziție este recunoscută prin ansamblul drepturilor, obligațiilor și responsabilităților ce revin legal forțelor armate, ca instituție fundamentală a statului de drept. *Rolul* reprezintă un set de așteptări care definesc poziția cuiva (persoană, grup uman, instituție) în societate. Practic, fiecare persoană, grup uman, instituție își asumă o paletă largă de roluri în societate. Statusul și rolul unei persoane, ale unui grup uman sau ale unei instituții se află într-o strânsă corelație, interdependență și interacțiune.

Armata, ca instituție importantă a statului, are de îndeplinit un ansamblu coerent de misiuni prevăzute în Constituție și alte legi ale țării referitoare la apărarea și securitatea națională și colectivă. Aceste răspunderi, obligații, privațiuni și drepturi ale armatei definesc, de fapt, statusul acesteia în societate. Punerea acestui status în practică, înseamnă, de fapt, asumarea conștientă, voluntară și responsabilă de către armată a rolurilor sale în societate.

În sens larg, *rolul forțelor armate* se definește prin totalitatea așteptărilor pe care le au cetățenii țării și instituțiile statului față de aceasta în ceea ce privește îndeplinirea misiunilor legale și legitime încredințate de către societate în materie

de apărare și securitate. În privința rolului forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional se poate afirma că acesta reprezintă totalitatea așteptărilor populației, instituțiilor statului cu competențe în materie de securitate, aliaților și comunității internaționale față de instituția militară, care trebuie să acționeze adecvat, adică responsabil, eficace, flexibil și inovator, în îndeplinirea misiunilor de contra-terorism și anti-terorism încredințate de către forurile competente naționale.

Pe de altă parte, rolul forțelor armate trebuie înțeles ca asumarea conștientă și responsabilă de către aceasta a executării misiunilor încredințate de către cei în drept și nu ca o inițiativă voluntaristă a unor comandanți și șefi militari cu scopul de a se evidenția prin fapte de arme sau de altă natură. Totodată, rolul armatei trebuie văzut ca modalitatea legală și legitimă prin care aceasta răspunde încrederii de care se bucură în rândul populației țării. Într-un anume fel și într-o anumită măsură, intrarea completă și integrală a forțelor armate în rolul lor specific se reflectă în imaginea publică puternic pozitivă, pe care o au în societatea în care ființează și activează. De asemenea, rolul forțelor armate indică gradul de integrare al acesteia în societate, măsura în care ea se identifică cu nevoile, aspirațiile, valorile și interesele naționale în materie de securitate și apărare.

Practic, rolul forțelor armate indică maniera în care această instituție a statului își îndeplinește, oricând, necondiționat și integral, toate misiunile legale și legitime ce îi revin din Constituția și legile țării referitoare la apărarea și securitatea națională și colectivă. Într-un sens larg, rolul forțelor armate se poate asimila cu îndeplinirea de către această instituție a tuturor misiunilor ce îi revin legal și legitim în societate, atât din Constituție, cât și din celelalte legi ale țării, precum și din tratatele internaționale la care România este parte. În prezent, când România este stat membru al Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene, armatei sale îi revin unele

sarcini în materie de apărare și securitate colectivă. Aceste sarcini implică și asumarea de sarcini ce țin de lupta antiteroristă și contra-teroristă. În sens restrâns, rolul forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional revine la executarea, în principal, de misiuni specifice măsurilor de contra-terorism. De regulă, acestea din urmă au caracter ofensiv și se execută împreună cu structuri militare ale altor state, sub forma unei coaliții multinaționale sub mandat ONU, în afara teritoriului național.

Din perspectiva psihosocială există o relație biunivocă între statutul social al forțelor armate și rolurile asumate de acestea în domeniul lor specific de activitate.

După evenimentele din 11 septembrie 2001 din SUA, administrația Bush a pornit un „război global împotriva terorismului” sau o „luptă contra celor trei forțe ale răului, terorism, separatism și extremism”, potrivit Convenției Organizației de Cooperare de la Shanghai (OCS), regroupând Rusia, China și țările Asiei Centrale²⁶. Sintagma „război global împotriva terorismului” a fost criticată de mulți analiști și, în prezent, se folosește grupul lexical „lupta împotriva terorismului internațional” ca fiind mai adecvat scopului și obiectivelor urmărite. În acest context, armata a primit misiunea să participe activ la lupta împotriva terorismului internațional.

2. Legitimitatea și legalitatea luptei împotriva terorismului

Lupta statelor lumii împotriva terorismului internațional este *legitimă și legală*. *Legitimitatea* sa rezidă în prevederile Cartei ONU²⁷, al cărui articol 51 prevede că nicio dispoziție a

²⁶ Ierrio SEMINATORE, Terrorisme et anti-terrorisme, <http://www.ieri.be/fr/publications/ierinews/2010/february/terrorisme-et-anti-terrorisme>, p.2.

²⁷ Charte des Nations Unies, <http://www.un.org/fr/documents/charter/pdf/charter.pdf>, art. 50.

prezentului document nu poate aduce atingere dreptului natural de legitimă apărare, individuală și colectivă, în caz că un membru al Națiunilor Unite este obiectul unei agresiuni armate, până ce Consiliul de Securitate adoptă măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. În plus, Rezoluția 1373 ONU din 28 septembrie 2001 a condamnat atacurile din 11 septembrie de la New York, Washington și Pensilvania²⁸. Practic, această rezoluție a investit comunitatea internațională cu un mandat lărgit pentru a lupta împotriva terorismului, pe de o parte, și a creat un Comitet contra terorismului însărcinat cu supravegherea progreselor realizate de țări în acest domeniu și de a le ajuta să se achite de obligațiile lor, pe de altă parte. De asemenea, Dreptul conflictelor armate, ramură specifică a Dreptului Internațional Public, care regroupează trei domenii distincte (Dreptul războiului sau Dreptul de la Haga, Dreptul Internațional Umanitar sau Dreptul de la Geneva și Dreptul de a poseda armamente) dă legitimitate apărării statelor împotriva atacurilor unor organizații teroriste internaționale.

În același timp, legitimitatea luptei împotriva terorismului este dată și de amploarea daunelor pe care le produc atentatele teroriste atât prin pierderile numeroase de vieți omenești, cât și prin distrugerea unor bunuri de mare valoare economică, de patrimoniu sau simbolică pentru statul țintă. Dacă luăm de exemplu consecințele atentatelor din 11 septembrie 2001 din SUA, vom constata că au murit aproximativ 3000 de persoane, au fost distruse Turnurile Gemene care, pe lângă valoarea economică aveau o mare valoare simbolică pentru americani.

Operațiile pe care le-au dus SUA și aliații săi, la finele anului 2001, după atentatele din 11 septembrie asupra World Trade Center, în Afghanistan, au constituit un recurs la forța militară în cadrul unei acțiuni purtată în acord cu dreptul de

²⁸ Combattre le terrorisme – Progrès et Défis, http://www.jcpc-lecape.org/UserFiles/File/CTED_progress_and_challenges_FRA.pdf, p. 1.

legitimă apărare. Într-adevăr, situația legală a conflictului armat cu Al-Qaeda și regimul talibanilor derivă din dreptul războiului.

SUA au recurs la forța militară împotriva regimului talibanilor, pentru că ei au autorizat Al-Qaeda să folosească Afghanistan-ul ca bază pentru pregătirea atacurilor lor și le-au oferit tabere de antrenament în mânăuirea armelor, și pentru că ei au refuzat să oblige acest grup să-și înceteze activitățile. Serviciile de informații au probat că Osama ben Laden, principalii săi colaboratori și numeroși alți membri ai Al-Qaeda și-au aflat refugiu în diverse tabere din Afghanistan.

În plus, dreptul de legitimă apărare justifică recursul SUA la forța militară împotriva Al-Qaeda, care nu este un stat, dar a planificat și a realizat atentatele violente caracterizate printr-o amploare, o dimensiune și o sofisticare care era până atunci apanajul statelor. Șefii săi au declarat explicit război SUA și membrii săi au atacat ambasadele, navele militare, centrele financiare americane, capitala SUA, făcând numeroase victime umane. De asemenea, Al-Qaeda are o structură de comandă militară și complici în lumea întreagă. Într-un anume fel, Al-Qaeda s-a comportat ca o entitate statală vis-à-vis de SUA. Deci, folosirea forței militare împotriva sa este legitimă.

Pe de altă parte, Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite a recunoscut dreptul SUA de a riposta atentatelor din 11 septembrie 2001, iar NATO a invocat pentru prima dată în istoria sa, dispozițiile Tratatului Atlanticului de Nord privind legitima apărare colectivă.

Totodată, recurgerea la forța militară de către SUA se justifică și prin refuzul regimului talibanilor de a coopera cu comunitatea mondială pentru a aduce în fața justiției pe autorii atentatelor din septembrie 2001.

Legalitatea luptei împotriva terorismului internațional este dată de existența, în fiecare stat, a unei legi adoptate de către organul legiuitor național (parlamentul). Astfel, asemenea

legi se întâlnesc în aproape toate statele lumii. De exemplu, în România există o asemenea lege care reglementează activitățile privind prevenirea și combaterea terorismului²⁹. Această lege definește terorismul, entitățile teroriste, măsurile ce se iau împotriva persoanelor ce desfășoară activități pe care prezentul act normativ le incriminează, modalitatea de cooperare între instituțiile statului cu diferite atribuții în domeniul prevenirii și combaterii terorismului, stabilește sancțiunile ce se aplică celor vinovați de acte teroriste. De asemenea, legea prevede organizarea unui **Sistem național de prevenire și combatere a terorismului**, la care participă o serie de autorități și instituții publice printre care se numără și Ministerul Apărării Naționale³⁰.

Participarea Armatei României la acțiunile de combatere a terorismului internațional este reglementată, în afara legii menționate anterior, și pe următoarele acte normative, documente metodologice și instrumente internaționale: *Constituției României; Hotărârile Parlamentului și ale Guvernului României; Strategia Militară a României; Strategia de Securitate Națională a României; Strategia Națională de Prevenire și Combatere a Terorismului; Decizia Consiliului Uniunii Europene* cu privire la combaterea terorismului; prevederile convențiilor internaționale la care România este parte: *Convenția internațională pentru reprimarea finanțării terorismului; Convenția internațională pentru reprimarea atentatelor teroriste cu bombe; Concepția Militară a NATO privind Apărarea Împotriva Terorismului*; regulamentele specifice referitoare la misiunile Ministerului Apărării Naționale privind prevenirea și combaterea acțiunilor îndrep-

²⁹ Lege nr. 535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, <http://www.e-juridic.ro/index.php?pag=a&id=130&s=Legislatie&aid=1062>

³⁰ La nivelul Ministerului Apărării Naționale există „Grupa de conducere antiteroristă”.

tate împotriva obiectivelor militare, care permit contribuția țării noastre la campania internațională contra terorismului, materializată în participarea, fără rezerve, de facto, în teatrele de operații. Toate aceste documente întăresc legalitatea participării forțelor armate ale României la lupta împotriva terorismului internațional.

3. Limite ale implicării active a forțelor armate în lupta împotriva terorismului

Implicarea activă și pe scară largă a forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional prezintă o serie de limite. Aceste limite sunt de naturi diverse și diferite. Printre ele se numără următoarele:

- *statutul forțelor armate în societate*. Armata națională este o importantă instituție a statului. Misiunea sa fundamentală este de a garanta suveranitatea, unitatea și independența statului, ca și integritatea teritorială a țării. În condițiile legii și ale tratatelor internaționale la care statul este parte, armata contribuie la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară și participă la acțiuni privind menținerea și restabilirea păcii. Implicarea sa activă și pe o scară largă în lupta contra terorismului internațional este de dată oarecum recentă. De fapt, atentatele din 11 septembrie din 2001 din SUA au contribuit la apariția unui asemenea tip de misiune nespecifică pentru armată. Societatea, în care ființează armata, are organizate alte structuri statale cu competențe în ceea ce privește lupta împotriva terorismului, inclusiv a celui internațional. Deci, apelul la forțele armate pentru a se integra acestui demers trebuie făcut cu prudență și numai în cazuri justificate, îndeosebi pe plan intern;

- *specificitatea formelor, metodelor și procedeele de luptă ale forțelor armate*. Formele, metode și procedeele de acțiune militare au o anumită specificitate ce rezidă în conținutul și natura misiunilor și sarcinilor ce revin instituției militare

la pace, în situație de criză și de război. **La pace**, armata, pe plan național, participă la îndeplinirea unor sarcini legale încredințate de puterea politică care privesc garantarea ordinii constituționale, sprijinul acordat celorlalte instituții ale statului cu atribuții în materie de protecție a populației în caz de catastrofe naturale (inundații, alunecări de teren, ploi torențiale, cutremure) și/sau accidente tehnologice. De asemenea, forțele armate primesc de la puterea politică să îndeplinească misiuni pe plan extern. Este vorba de misiuni umanitare, de misiuni de menținere, restabilire sau impunere a păcii. **În condiții de război**, forțele armate participă la apărarea și securitatea naționale și colective. În acest caz, formele, metodele și procedeele de luptă au un semnificativ și profund caracter colectiv. Astfel, deschiderea focului cu armamentul individual din dotarea militarilor se face la ordin, de regulă. Întreaga activitate a forțelor armate atât la pace cât și la război se face în numele statului. Deci acțiunea militară are atât legitimitate, cât și legalitate. Dacă ar fi să comparăm folosirea armamentului de către polițistul aflat în misiune am constata că aceasta este o relație de violență de la individ la individ și se află sub incidența legii și a Codului penal. De fapt, polițistul folosește armamentul din dotare, potrivit legii în vigoare, doar atunci când el apreciază acest lucru nu la o comandă venită de la o persoană anume - comandant sau șef militar al structurii căreia el aparține. Deci nu se pot suprapune cele două moduri de acțiune ale forțelor armate și ale poliției dacă nu se dorește crearea unei confuzii în privința misiunilor celor două instituții. Confuzia rezultă din realitatea de netăgăduit că misiunile celor două instituții - armată și poliție - ce se încredințează militarilor și polițiștilor de către puterea politică sunt distincte. Această confuzie rămâne principala sursă de incertitudine în ceea ce privește cele două forțe și crește în țările în care există o categorie intermediară așa cum sunt forțele de securitate cu statut militar (jandarmerie, carabinieri, gardă civilă, gardă națională). De

aici, apare dificultatea de a angaja forțele armate mai mult și mai larg în lupta contra terorismului internațional. Desigur, trebuie să existe o colaborare benefică între cele două instituții pentru a lupta eficient împotriva terorismului internațional. În realitate, forțele armate și poliția trebuie lăsate să facă ceea ce este specific fiecăreia din punctul de vedere al misiunilor încredințate de puterea politică. Prin urmare, forțele armate trebuie să intervină în sprijinul celorlalte instituții statale cu competențe în lupta împotriva terorismului internațional, inclusiv poliție, atunci când efectiv aportul lor este necesar și util misiunii de luptă împotriva terorismului internațional;

- *pertinența instrumentului militar în lupta contra terorismului internațional*. Atentatele din 11 septembrie 2001 au creat un precedent contribuind la a face din terorism o miză mondială ce se înscrie într-un discurs universal și într-un context caracterizat prin absența unei amenințări strategice pentru forțele armate. Totuși, această justificare a recursului la forțele armate pentru a lupta contra terorismului ridică două întrebări³¹: Amenințarea teroristă este suficient de pertinentă pentru a ascunde amenințările tradiționale și să devină amenințarea de combătut de către forțele armate? Este ea suficient de pertinentă pentru a influența asupra misiunilor tradiționale ale forțelor armate? Prima operație de mare amploare cu folosirea masivă a forțelor militare, operația „Freedom Enduring”, a demonstrat că guvernul american este capabil de reacții imediate și că el poate proiecta forțele necesare de a da lovitură „inamicului” pentru a garanta securitatea țării. Totuși, această campanie s-a relevat un succes în măsura în care ea a privat rețeaua Al-Qaeda de baza sa operațională și logistică, însă ea n-a afectat potențialul distructiv al rețelei³². Se poate adăuga că focul structurii militare a avut ca rezultat redimensionarea

³¹ Jean-Paul HANON, Militaires et lutte antiterroriste, <http://conflicts.revues.org/index1636.html>, p.10.

³² Jean-Paul HANON, art. cit., p. 10.

eterogenității și fluidității rețelei, crescându-i totodată și nocivitatea. De fapt, loviturile militare aplicate organizației teroriste Al-Qaeda nu au dus la încetarea activității acesteia, ci a fortificat-o într-o anumită măsură. Astfel, folosirea forțelor armate pentru a lupta împotriva terorismului nu va rămâne fără efect pervers în măsura sistemului organizațional și a capacității destructive a acestora. Într-adevăr, folosirea focului unei structuri militare contra unui adversar a cărui fluiditate este resursa primară, este evident că îi dă o consistență, într-un anume fel, îi asociază victime ale focului militar, pe scurt, îi permite să se solidifice, trecând la acțiuni izolate cu forme mai organizate care aparțin de gherilă, îi dă ceea ce anterior nu avea: o susținere umană și logistică și deci o capacitate de a se organiza³³. Distrugerea organizată naște alte forme organizate de nimicire care, la rândul său, generează o dinamică a violenței ale cărei efecte se vor pierde după finele conflictului. Dacă acțiunea polițienească tradițională contra grupurilor teroriste are între altele ca obiectiv criminalizarea actului terorist de așa manieră în a-i detașa orice legitimitate și orice pretenție la a concura statul, în schimb, folosirea forțelor armate se înscrie pe sensul contrar acestei dinamici. Folosirea forțelor armate, cum au demonstrat-o acțiunile din Irak sau Afghanistan, de exemplu, alimentează ciclul provocare-represiune-justificare căutat de grupurile teroriste, căci represiunea este cea din care teroriștii își trag credibilitatea operațională și politică³⁴. În acest cadru, folosirea forțelor armate revine la a considera teroriștii ca un actor strategic și a recunoaște aptitudinea lor de concura cu statul. Aceasta face, în ciuda discursurilor asupra războiului asimetric, dintr-un grup terorist un inamic de tip militar și

³³ Ibidem.

³⁴ LINHART, D., Réclusion révolutionnaire. La confrontation en prison entre les organisations clandestines et l'Etat. L'Allemagne dans les années 1970, in *Prison et résistances politiques. Le grondement de la bataille*, Cultures & Conflits, n°55, automne 2004, pp. 113-148.

asimetric, justifică implicarea forțelor armate în acest conflict. A da unui grup terorist dimensiunea inamicului, înseamnă atât să-i conferi un caracter excepțional, cât și recurgerea la strategii de excepție care nu vor putea să nu-l situeze în afara legalității. A trata grupul terorist ca inamic, înseamnă să se dea conflictului dimensiunea sa colectivă, să se mobilizeze și să se afecteze toate sectoarele societății cuprinsă în conflictul respectiv. Prin urmare, dacă forța militară poate părea mai eficace adesea la nivel operațional, dar așa ceva este condamnat eșecului pe termen mediu. Făcându-se din terorism un conflict legitim, intervenția trupelor americane și europene în Irak a avut mai întâi ca rezultat creșterea distrugerii populației civile și conferirea alianței islamo-sunnite naționaliste unei mărimi pe care ea nu o avea înainte de intervenție și de a propaga astfel lupta ca un model de reproduc. De asemenea, este necesar să se revină asupra caracterului excepțional al intervenției armate contra terorismului. Folosirea forțelor armate constituie pentru stat un moment excepțional în măsura în care el repune în discuție o ordine juridică ce era cea a acțiuni polițienești și care, de altfel, va redimensiona conflictul conferindu-i o dimensiune excepțională cu măsura potențialului distructiv al forțelor armate. Se poate merge până la a afirma că terorismul sub forma sa actuală se hrănește deliberat cu excepționalismul și că, de fapt, căutarea sa este o finalitate a strategiei teroriste: statul devine sursă potențială a dezordinii și haosului. Utilizarea forței militare în războiul contra terorismului este mai mult rezultatul unei absențe a viziunii politice, a unei politici pompieristice, decât a unei adevărate luări în calcul a fenomenului terorist. Absența viziunii care semnaleză o strategie deficitară a mijloacelor în măsura în care locul și complementaritatea actorilor luptei antiteroriste față cu formele contemporane ale terorismului nu sunt realmente gândite³⁵;

³⁵ Jean-Paul HANON, art. cit., p. 11.

- *forțele armate nu dispun de pregătirea necesară și nici de mijloacele de luptă adecvate pentru a fi eficiente în combaterea terorismului.* Practic, teroriștii acționează în grupuri mici sau individual. Armata nu dispune de personal calificat care să urmărească, să monitorizeze indivizi bănuți de activități teroriste sau de apartenență la organizații teroriste internaționale sau să-i aresteze când îi prind încercând să efectueze acte teroriste pe teritoriul național. În același timp, mijloacele de luptă, inclusiv armamentul individual din dotarea militarilor este greu de folosit în îndeplinirea sarcinilor de luptă contra teroriștilor. Prin urmare, putem spune că o implicare mai amplă și mai frecventă a forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional este ineficace și chiar contra-productivă;

- *implicarea forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional este strict reglementată prin lege.* Întrebuințarea forțelor armate pentru îndeplinirea de sarcini specifice poliției, serviciilor interne de informații și ale justiției le-ar deturna de la menirea lor esențială de apărare a țării, a populației sale față de orice agresiune militară externă din partea altui stat sau grup de state. În plus, un aport mai semnificativ al forțelor armate la lupta împotriva terorismului internațional, pe plan intern, ar contraveni legilor naționale cu privire la prevenirea și combaterea terorismului. Astfel³⁶, în România legea referitoare la prevenirea și combaterea terorismului prevede ca sarcini pentru forțele armate următoarele: Ministerul Apărării Naționale face parte din Sistemul național de prevenire și combatere a terorismului (SNPCT) (art.6); la solicitarea Serviciului Român de Informații, în funcție de amploarea și de natura acțiunii teroriste, pot fi angrenate, în condițiile legii, forțe cu misiuni specifice din Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Apărării Naționale

³⁶ Legea nr. 535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, art.6, 12 (4) și 13 (2).

(art.12, aliniatul 4); autoritățile și instituțiile publice componente ale SNPCT desemnează experți permanenți, care constituie un grup de lucru ce se întrunește o dată la 6 luni sau ori de câte ori este nevoie (art.13, aliniatul 2); în structura organizatorică a autorităților și instituțiilor publice componente ale SNPCT se înființează compartimente speciale, cu funcționare permanentă, și se desemnează persoane care asigură suportul structural și funcțional pentru desfășurarea coerentă a activităților de cooperare, precum și legătura continuă cu CCOA (art.17). Totodată, potrivit Strategiei naționale de securitate a României³⁷ la îndeplinirea acestei sarcini structurile militare participă, **în situații deosebite și pentru unele activități.** Cu alte cuvinte, este total ineficace și chiar contra-productiv să se încredințeze armatei sarcina de a duce lupta efectivă împotriva unor teroriști ce acționează individual sau în grupuri mici (2-3 persoane) pe teritoriul național. Această sarcină este de competența altor structuri ale statului – agenții de informații, poliție, justiție. De altfel, natura actelor teroriste se înscrie mai mult în penal, decât în acțiuni combative legitime și legale.

³⁷Strategia națională de securitate în România, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>, p.38.

Capitolul 3

Forme și procedee de acțiune specifice angajării forțelor armate în lupta împotriva terorismului

În esență, forțele armate se pot implica activ și responsabil în lupta împotriva terorismului prin **forme și procedee de acțiune specifice** atât de tip defensiv, cât și ofensiv. Aceste forme și procedee de acțiune specifice sunt sintetic exprimate prin antiterorism (dimensiunea defensivă) și contra-terorism (dimensiunea ofensivă).

1. Premise ale implicării active a forțelor armate în lupta împotriva terorismului

Armata constituie singura instituție publică capabilă - prin numărul de oameni, volumul și puterea materialelor folosite, logistica și organizarea - de a da un răspuns semnificativ și rapid unei agresiuni militare externe și/sau împotriva terorismului internațional. Astfel, armata poate fi implicată activ în lupta împotriva terorismului din următoarele motive:

A. Resursa umană de care armata dispune. Personalul armatei se definește înainte de toate prin *disponibilitate și reactivitate*. În ceea ce privește *disponibilitatea*, aceasta rezidă în statutul pe care îl au militarii. Oricare ar fi poziția lor în privința serviciului, ei pot fi repede chemați individual sau colectiv dacă situația o cere. Producerea bruscă a unui atac terorist și amploarea consecințelor justifică mobilizarea trupelor pentru executarea de misiuni de apărare civilă. Armatele se sprijină pe un număr însemnat de bărbați și femei, de la câteva zeci de mii la sute de mii, repartizați pe zeci sau sute de baze de apărare. Aceste efective sunt susceptibile să fie angajate în prima urgență pentru a interveni la un eveniment ce se derulează în proximitatea unei facilități militare mai general în

completarea sau în înlocuirea forțelor de securitate internă sau de servicii de ajutor și de îngrijire. De asemenea, în teatrele de operații, structurile militare intervin în caz de atac terorist pentru că mijloacele de apărare civilă sunt limitate. Contribuția militarilor la gestionarea consecințelor unui atentat nu impun în general punerea în aplicare a unor abilități specifice armatelor.

Reactivitatea structurilor militare prezente în afara frontierelor naționale, în diferite teatre de operații, ar permite punerea în practică a unor măsuri urgente ce vizează mai ales acordarea de asistență unei populații victimă a unui atentat terorist sau să constituie un instrument de angajare a unei operații militare coercitive. Anumite mijloace specializate sunt, de asemenea, puse în alertă în cadrul misiunilor de salvagardare din teritoriul național încredințat armatei prin planurile guvernamentale. În funcție de pregnanța amenințării, regimul de alertă poate fi întărit, mijloacele de constrângere augmentate sau re poziționate.

B. Mijloacele tehnice aflate în dotarea armatei. Aici se includ următoarele elemente: mijloace de transport și evacuare; tehnică de geniu; infrastructură și logistică; asistență sanitară; comunicații.

B1. Transport și evacuare. Armata dispune de o gamă largă de vectori terestri, maritimi și aerieni prin care se realizează proiecția forței. În plus, acești vectori ar putea fi exploatați în cadrul unei acțiuni contra-teroriste pentru a transporta în regim de urgență mijloacele și personalul de intervenție a celorlalte ministere, a materialelor grele sau sensibile ori pentru a participa la căutarea și evacuarea victimelor.

B2. Tehnică de geniu. Arma geniu dispune de mijloace grele de spălare sau de lucru la infrastructuri ce prezintă caracteristici similare echipamentelor civile. Aceste mijloace ar putea fi solicitate în prevenirea unui atentat pentru instalarea de obstacole în vederea întăririi dispozitivului de protecție a unei instalații de importanță vitală amenințată, sau în reacție, pentru

a repune în stare de funcționare infrastructurile majore și rețelele de transport și comunicații.

B3. Infrastructuri și logistică. În caz de atentate în zone puternic urbanizate, cum a fost cazul în Londra în 2005, infrastructurile militare prezintă un dublu interes. Pe de o parte, ele asigură condiții de primire, de cazare, de hrănire și îngrijire a victimelor și, pe de altă parte, ele permit securizarea elementelor necesare anchetei judiciare. În plus, o specificitate a militarilor este puterea de a continua să opereze în afara bazelor lor, grație instalațiilor de campanie și a lanțurilor logistice. Aceste mijloace ar putea fi desfășurate în vederea primirii locuitorilor izolați sau participării la aprovizionarea lor ori la furnizarea de energie.

B4. Asistență sanitară. Spitalele de campanie ale armatei, personalul medical în post în serviciile medicale, chirurgicale și de urgență, dispun de mijloace de primire și de tratament specifice victimelor agresiunilor NBC. Aceste infrastructuri ca și mijloacele de susținere medicală desfășurabile ar putea primi dacă este nevoie victimele civile în cadrul continuității acțiunilor de sănătate publică. De altfel, serviciul de sănătate al armatei este în măsură să vină cu experți specializați în domeniul medical la dispoziția autorităților civile responsabile sau să participe la campaniile de vaccinare în masă a populației.

B5. Comunicații. Gestionarea unei crize de mare amploare necesită sisteme de informații, de comunicare și de comandă fiabile și securizate. Mijloacele de comunicație tactică militare sunt concepute pentru a rezista efectelor unui impuls electromagnetic, produse prin explozia unei bombe nucleare la altitudine înaltă. Celulele teroriste nu au acces la asemenea arme, dar ar putea să procure, de exemplu, generatoare de IEM portative capabile să neutralizeze local rețelele neprotejate. Mijloacele militare ar putea fi folosite pentru a

stabili și menține legăturile securizate, înlocuind sistemele civile neutralizate.

2. Antiterorismul – formă de acțiune defensivă împotriva terorismului internațional

După atentatele din 11 septembrie 2001, lupta anti-teroristă – în special împotriva terorismului de origine islamistă – a luat o dimensiune inedită, devenind una dintre prioritățile comunității internaționale.

De la New York la Bali, de la Casablanca la Madrid, trecând prin Londra și Moscova, atentate de mare amploare au semănat teroare în acești ultimi ani. Cele mai importante organizații internaționale (ONU, UE, NATO, OSCE) s-au sesizat de această problemă, încercând să aducă aici răspunsuri concrete: cooperare polițienească și judiciară întărită, distrugerea rețelelor de finanțare, ameliorarea măsurilor de protecție a cetățenilor și infrastructurilor, lupta împotriva radicalizării și a recrutării de noi adepți ai terorismului. În paralel, un anumit număr de rezoluții au fost luate la nivel juridic, pentru a da luptei antiteroriste un cadru legal și a armoniza diferitele legislații naționale existente.

După tentativa de atentat la bordul zborului pe ruta Amsterdam-Detroit, de Crăciun, și alte comploturi dejucate în 2009, media și o parte a clasei politice au tendința de a supraestima capacitatea de distrugere a Al-Qaida³⁸.

În esență, **antiterorismul** înseamnă folosirea măsurilor defensive pentru a reduce vulnerabilitatea la terorism a forțelor, a persoanelor și a bunurilor. Responsabilitatea oricărui stat este de a asigura apărarea populației și a infrastructurilor sale împotriva oricărei amenințări de securitate și nu numai. În acest scop, sunt angrenate toate instituțiile statului cu competențe în domeniu, inclusiv armata.

³⁸ La lutte antiterroriste, <http://www.courrierinternational.com/dossier/2003/10/28/la-lutte-antiterroriste>, p. 1.

Angajarea armatei, pe plan intern, la lupta împotriva terorismului internațional se organizează diferit în fiecare țară³⁹.

Se cuvine făcută mențiunea că statele care sunt membre ale NATO primesc, din partea acestei organizații politico-militare, sprijin în materie de luptă împotriva terorismului⁴⁰.

În concluzie, se poate face aprecierea realistă că rolul forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional, prin activități de tip antiterorist este unul relativ redus. Practic, rolul asumat de armată este unul de susținere a celorlalte instituții statale cu competențe în lupta antiteroristă. Aceasta deoarece un asemenea gen de sarcini revine în totalitate altor instituții statale – agenții de informații, servicii de luptă antiteroristă, poliție, justiție - care dispun de forțele umane specializate, de mijloacele tehnice adecvate îndeplinirii unor astfel de misiuni, în deplină legalitate și legitimitate.

3. Contraterorismul – formă de acțiune ofensivă împotriva terorismului internațional

Contraterorismul înseamnă folosirea măsurilor ofensive militare pentru a reduce mijloacele de luptă, de subzistență și de derulare a vieții și activității teroriștilor. Acest tip de activitate pornește de la realitatea că țările democrate ale lumii nu pot tolera ca teroriștii să se stabilească, să se antreneze, să-și planifice, să-și organizeze și să-și execute actele teroriste în deplină liniște și libertate de acțiune. Aceasta deoarece actele lor le vizează direct și nemijlocit, ceea ce face ca amenințarea teroristă să fie destul de gravă și justifică măsurile pe care

³⁹ Vezi: La France face au terrorisme - Livre blanc du Gouvernement sur la sécurité intérieure face au terrorisme, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/064000275/index.shtml>; Philippe BONDITTI, L'organisation de la lutte anti-terroriste aux Etats-Unis, <http://conflits.revues.org/index742.html>.

⁴⁰ Concept militaire de l'OTAN relative à la défense contre terrorisme, <http://www.nato.int/ims/docu/terrorism-f.htm>, p.2.

aceste state le iau împotriva teroriștilor și a celor care le oferă sprijin (adăpost, terenuri de antrenament, fonduri financiare). Acțiunile de tip contra-terorist se duc peste tot în lume unde există locații ale organizațiilor teroriste și tabere de antrenament ale teroriștilor. Operațiile contra-teroriste sunt în esență operații interarme, și unitățile care participă la aceste misiuni sunt special antrenate în acest scop. Această formare profesională a membrilor structurilor militare ce participă la operațiile contra-teroriste asigură eficacitatea lor. Pe lângă înalta calificare a personalului militar și civil care participă la acest gen de operații trebuie să câștige încrederea populației locale pentru a-și asigura succesul deplin al operațiilor întreprinse. În acest scop, se apelează atât la structurile militare capabile să desfășoare operații psihologice, cât și la operațiunile de informații. Acestea din urmă sunt derulate de către forțele de operații speciale ai căror membrii sunt temeinic pregătiți profesional, cultural (cunosc tradițiile, cutumele, religia, mentalitățile, valorile populației din zona de acțiune) și psihosocial (au abilități de a relaționa activ cu populația locală).

Contra-terorismul presupune deci existența unei coaliții multinaționale dar și implicarea unei alianțe politico-militare care să-și asume responsabilitățile acestui tip de acțiune militară. De exemplu, contra-terorismul poate fi exemplificat prin operațiile duse de către coaliția militară multinațională din Afghanistan. Aici, contra-terorismul pune în evidență două mari roluri pe care NATO, în calitatea sa de organizație politico-militară și le asumă responsabil, conștient și activ: *sub egida sa* sau cu *susținerea sa*⁴¹.

Contra-terorismul *sub egida NATO* impune ca această Alianță să dispună de structuri de comandă, control și de informații adecvate, ca și de forțe formate, antrenate și menținute la niveluri de pregătire înalte. Capacitățile necesare

⁴¹ Cf. Concept militaire de l'OTAN relatif à la défense contre terrorisme, <http://www.nato.int/ims/docu/terrorism-f.htm>, p. 3.

pentru a reuși în operațiile de contra-terorism sunt în general un subansamblu a celei indispensabile pentru a duce la bun sfârșit operații interarme mai clasice, știind că lupta va fi purtată diferit de modul obișnuit, tradițional. În consecință, o atenție sporită trebuie să se acorde aspectelor de planificare următoare⁴²: adoptarea de proceduri și capacități care sprijină ciclurile de decizie accelerate, pentru a reuși să detecteze și să atace obiectivele pentru care factorul timp este determinant în mediul contra-terorismului; accesul la tragerile interarme suplă și eficiente, ce pot merge de la arme de dirijare cu precizie la distanță până la forțe convenționale; necesitatea de a dispune de forțe antiteroriste temeinic specializate acestui gen de misiuni.

Contra-terorismul cu *susținerea NATO* se pune în practică potrivit deciziei pe care o va adopta Consiliul Atlanticului de Nord⁴³, ținând seama de fiecare caz în parte. Practic, această susținere înseamnă acceptarea furnizării de mijloace și capacități în sprijinul operațiilor de apărare împotriva terorismului, întreprinse prin sau în cooperare cu Uniunea Europeană sau alte organizații internaționale ori coaliții ce angajează aliații. Susținerea eventuală a UE sau a altor organizații internaționale se va baza pe acordurile aplicabile încheiate între NATO și organizația respectivă. În acest context, afirmă sursa citată, susținerea NATO ar putea include cazurile următoare: rol de agent de coaliție și de interoperabilitate; capacitate de a furniza mijloace naționale în reamplasare, ilustrată, de exemplu, prin desfășurarea de mijloace NATO ale SUA pentru a dispune de sisteme aeropurtate de detecție și control (AWACS) și pentru a le desfășura în zona de operații; desfășurare de forțe spre înainte, în sprijinul eforturilor mai largi ale coaliției, ilustrate de exemplu prin derularea de forțe navale permanente ale NATO în Mediterană orientală; exprimare a unui angajament politic și militar; susținere practică ca sprijin al țării gazdă și

⁴² *Ibidem*, p. 4.

⁴³ *Idem*.

asistență logistică, inclusiv dreptul de survol și dreptul de utilizare a bazelor; folosire a capacităților NATO de planificare operațională și de constituire de forțe NATO pentru planificarea unei misiuni și pentru crearea unei forțe sau a unei coaliții de țări membre ale Alianței Nord-Atlantice având o abordare comună, ca și pentru sprijinirea și susținerea operației de o manieră prelungită.

Lupta împotriva terorismului internațional, inclusiv prin asumarea unui rol semnificativ de către armată, impune existența încrederii, transparenței și interacțiunii dintre toate forțele ce se angajează în purtarea de operațiuni de tip anti-terorist și contra-terorist. Pentru a fi eficiente, o strategie a contra-terorismului trebuie să se concentreze pe faptul că terorismul practicat de musulmani în numele Islamului constituie amenințarea strategică ce apasă asupra populațiilor civilizate, musulmane sau nonmusulmane, din epoca noastră.

La nivelul cel mai elementar, această amenințare face să intervină indivizi izolați atinși de sindromul jihadului și care lansează acțiuni ucigașe totalmente imprevizibile. La cel mai înalt nivel, ea acoperă forma unei organizații criminale ca de exemplu, Al-Qaeda ale căror eforturi vizează, printre altele, și ajungerea la armele de distrugere în masă. Astfel, dacă terorismul musulmanilor ar fi stopat, aceasta ar fi un progres major spre victoria în ceea ce unii numesc cel de-al Patrulea Război Mondial.

Așa ceva este posibil grație unui contra-terorism convențional eficient⁴⁴. Indivizii trebuie să fie tracasati, organizațiile închise, rețelele distruse, frontierele supravegheate, transferurile de fonduri împiedicate, armele de distrugere în masă interzise. Dar aceste măsuri nu combat decât simptomele problemei, nu problema însăși. Aceasta din urmă constă în motivarea care alimentează flama violenței comise de către

⁴⁴ Daniel PIPES, Comment mettre fin au terrorisme, <http://www.armees.com/Comment-mettre-fin-au-terrorisme,12180.html>, p. 1.

musulmani în numele Islamului. Această violență nu poate fi contracarată decât izolând motivul pentru care terorismul a devenit un aspect atât de marcant al vieții musulmane.

Această agresivitate nu rezultă din impulsuni perverse ce dictează distrugerea prin ea însăși; și ea nu s-a ivit din religia islamică, care nu inspiră deloc o asemenea furie ucigașă. Nu, ea provine din idei politice. Ideile nu joacă niciun rol în criminalitatea ordinară, care nu urmărește decât obiective pur egoiste. Dar ideile, în general cele care tind să schimbe lumea de o manieră radicală, sunt chiar în centrul terorismului și mai ales a variantei sale suicidare. Contra celei mai mari părți dintre noi, care acceptăm în general existența așa cum este aceasta, utopiștii țin să edifice o nouă ordine. Pentru a ajunge aici, ei afișează un dispreț glacial pentru viața umană și hrănesc ambiția de a-și realiza viziunea la nivel mondial. Există numeroase scheme utopice de acest tip, în frunte cu fascismul și comunismul care au făcut zeci de milioane de victime.

Legea islamică, prin promovarea jihadului, războiul sacru, alimentează utopia califatului, care, la rândul său, a redevinut un vis arzător. Adepții acestei utopii recurg la violență, inclusiv la terorism, pentru a-și promova viziunea lor asupra lumii.

În acest context, forma cea mai eficace a contra-terorismului constă în combaterea nu a teroriștilor, ci a ideilor care îi motivează. Această strategie implică două etape principale⁴⁵. Mai întâi, trebuie învinsă mișcarea islamistă cum au fost învinse mișcarea comunistă și cea fascistă - la toate nivelurile și în toate manierele, uzând de toate instituțiile, publice și private. Această sarcină incumbă în esență toți nonmusulmanii, căci comunitățile musulmane nu au în general capacitatea sau voința de a purga elementele lor islamiste.

În schimb, doar musulmanii sunt în măsură să îndeplinească a doua etapă, formularea și propagarea unui Islam

⁴⁵ Daniel PIPES, art. cit., p.2.

modern, moderat, democratic, liberal, uman și respectuos cu femeia. Aici, nonmusulmanii pot să vină în ajutor distanțându-se de islamiști și susținându-i pe musulmanii moderați.

4. Procedee de acțiune ale forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional

Forțele armate atunci când primesc misiuni ce țin de lupta împotriva terorismului internațional folosesc diferite procedee de acțiune. Acestea se diferențiază atât din punctul de vedere al locului unde se derulează – pe teritoriul național sau în afara acestuia -, cât și a momentului în care se produc – înainte sau după ce actul terorist a avut loc.

Pe plan extern, forțele armate participă în cadrul unor Coaliții multinaționale, de regulă, sub mandat ONU, NATO, UE sau OSCE și folosesc procedeele cunoscute în lupta armată. Pe plan național, participarea forțelor armate la lupta împotriva terorismului internațional este limitată și prin procedee de acțiune cum sunt cele prezentate în continuare.

În ceea ce privește implicarea activă a armatei în lupta împotriva terorismului internațional, pe teritoriul național, aceasta este aproximativ asemănătoare în principalele state europene⁴⁶. Nici România nu face excepție de la acest mod de raportare la terorismul internațional.

Practic, forțele armate vin să completeze activitatea structurilor statale abilitate cu lupta contra terorismului internațional, pe plan național, în **două situații distincte**.

Mai întâi, atunci când s-a **produs un atac sau atentat terorist asupra unei „ținte” de pe teritoriul național**. În acest caz, forțele armate vin să susțină material și uman eforturile structurilor statale abilitate, prin lege, să ducă lupta concretă

⁴⁶ Vezi: Philippe BONDITTI, Colombe CAMUS, Stephan DAVIDSHOVER, Emmanuel-Pierre GUITTE, Jean-Paul HANON, Le rôle des militaires dans la lutte contre le terrorisme, Les documents du C2SD, n°94, Centre d'étude en sciences sociales de la défense.

împotriva terorismului internațional. O primă măsură ce se ia este *trimiterea de specialiști și utilaje din armată la locul/locurile unde s-a produs atentatul*. Este vorba fie de specialiști și utilaje în protecția NBRC (în cazul folosirii acestor mijloace de către teroriști), fie de medici și spitale de campanie și nu numai pentru acordarea primului ajutor celor afectați de atentat. În același timp, forțele armate pot ajuta structura națională de coordonare a luptei împotriva terorismului internațional și pe următoarele domenii de activitate: *transporturi*. Armata dispune de mijloace de transport adecvate pentru a se implica activ în eliberarea căilor de acces la locul atacului terorist, precum și de utilaje necesare pentru repararea infrastructurilor de transport rutier și feroviar; *comunicații*. Forțele armate au în dotare mijloace tehnice de comunicații securizate și pe care atacul terorist nu le afectează ca pe cele civile. Astfel, convorbirile dintre conducerea structurii naționale de coordonate a luptei antiteroriste și ale reprezentanților puterii publice centrale/locale cu locurile afectate de atacul terorist se pot derula în deplină siguranță; *resursa umană*. Personalul armatei, prin statutul său, are un înalt grad de disponibilitate și, prin urmare, poate fi trimis rapid în locul în care s-a produs atacul terorist. În plus, acest personal dispune și de calificările necesare unei intervenții competente de tip prim ajutor; *infrastructură și logistică*. Forțele armate dispun de logistica și infrastructurile necesare acordării sprijinului instituțiilor competente în lupta directă împotriva terorismului internațional pe teritoriul național; *evacuării persoanelor și a unor bunuri din zona afectată de atacurile teroriste*. Prin intermediul mijloacelor de transport din dotare forțele armate își aduc contribuția la evacuarea persoanelor afectate de un eventual atac terorist; *tehnica de geniu*. Forțele armate prin unitățile și subunitățile de geniu pot interveni, cu succes, în cazul unui atac terorist pe teritoriul național. Aceste structuri militare de geniu dispun de mijloace grele de spălare sau de lucru la infrastructuri ce prezintă

caracteristici similare echipamentelor civile. De aceea, ele pot fi folosite atât după producerea unui atentat terorist, cât și la prevenirea acestuia.

Apoi, forțele armate contribuie la prevenirea atacurilor teroriste prin intermediul informațiilor culese și procesate cu privire la activitatea unor organizații teroriste. Forțele armate dispun de servicii de informații capabile să culegă și să proceseze informații privind activitatea organizațiilor teroriste internaționale. Potrivit reglementărilor legale în vigoare, în fiecare țară în parte, aceste informații sunt aduse la cunoștința structurii ce coordonează lupta împotriva terorismului internațional. În plus, structuri militare ale forțelor armate naționale participă la coaliții multinaționale sub mandat ONU, la lupta concretă împotriva terorismului internațional. Astfel, forțele lor speciale și serviciile de informații pot culege și procesa o serie de informații privind activitatea unor grupări teroriste, date ce sunt apoi oferite, operativ, structurilor naționale interesate.

De regulă, acțiunile de tip antiterorist se realizează prin procedee cum sunt: prevederea (previziunea), prevenirea, descurajarea și intervenția.

Prevederea urmărește să anticipeze desfășurarea acțiunilor terorist-diversioniste, obiectivele cel mai probabil vizate, perioada de timp în care se pot materializa, implicațiile și măsurile complete, având totodată în vedere atât posibilitățile proprii, cât și pe cele ale adversarului. Efectiv prevederea acțiunilor teroriste se înfăptuiește prin măsuri informative și contrainformative realizate de S.R.I., S.I.E. și de structurile cu sarcini specifice pe profil antiterorist din M.Ap.N., M.A.I. și S.P.P.

Prevenirea actelor teroriste are o paletă largă și diversificată de acțiuni și se realizează în plan politic, diplomatic, juridic, moral și propagandistic atât la nivel național, cât și internațional. În cadrul strategiei globale de luptă împotriva terorismului internațional, *prevenirea* se realizează de către

MApN prin: activități informativ-operative, în special de monitorizare și control a elementelor teroriste care afectează obiectivele proprii; activități de pază, protecție și alte forme speciale de descurajare, îndrumate și monitorizate de structurile specializate din cadrul Statului Major General, pentru asigurarea securității personalului și a obiectivelor autohtone și străine de pe teritoriul național, precum și a principalelor obiective militare române din străinătate, potențial vizate de teroriști; activități de pregătire a intervenției pentru crize/urgențe generate de acțiuni teroriste, în vederea limitării/combaterii efectelor acestora; activități de informare și relații publice; activități de cooperare internațională; activități de instruire și perfecționare profesională; activități destinate optimizării continue a cadrului legislativ, aplicabil categoriilor de misiuni ce revin M.Ap.N.

Există trei forme distincte de prevenire ce sunt avute în vedere de către factorul militar, forme care se continuă și se completează reciproc într-un singur plan integrator:

Prevenirea pe termen lung, care este destinată să împiedice apariția unei amenințări majore și este, în principal, apanajul domeniului politic și diplomatic. Rolul armatei este de a conferi consistență acțiunilor politice prin punerea lor în practică și a contribui la acțiunea de ansamblu, cu misiuni particulare, concrete. Deschiderea armatei spre valorile occidentale, întâlnirile responsabililor militari la nivel zonal sau internațional, efectuarea de stagii de pregătire în străinătate, schimburile de experiență cu ocazia exercițiilor comune, precum și participarea armatei la diferite operațiuni externe, în cadrul războiului global împotriva terorismului, reprezintă acțiuni care se înscriu în această formă de prevenire.

Prevenirea pe termen mediu acoperă zona de interes a domeniului strategic, se exercită în scopul prevenirii actului terorist și se referă la punerea în practică a programelor de reformă: înființarea și operaționalizarea Forțelor pentru

Operații Speciale; achiziționarea de mijloace de intervenție, acțiuni și culegere de informații; achiziționarea unor sisteme de detecție pentru securitatea fizică a obiectivelor militare; crearea cadrului instituționalizat de acțiune al Forțelor pentru Operații Speciale; adaptarea strategiilor și tacticilor de acțiune, în funcție de tipul amenințărilor. În cadrul acestora se înscrie și crearea, la nivelul Statului Major General, a unor structuri de specialitate, organe de conducere și coordonare a capacității operaționale specializate, destinate prevenirii și combaterii acțiunilor teroriste.

Prevenirea pe termen scurt se referă la punerea în practică a măsurilor necesare în cazul unei situații de criză. Acestea permit să se acționeze în regim de urgență, și presupun: activarea progresivă a forțelor și mijloacelor abilitate să acționeze pentru asistență operațională; punerea în practică a unor acțiuni de descurajare, prezența demonstrativă a unor mijloace aeriene, navale sau terestre; desfășurarea de acțiuni punctuale de culegere de informații; acțiuni de luptă preventive duse de elemente ale forțelor pentru operații speciale, ca ultimă posibilitate de prevenire înainte de angajarea efectivă a forțelor.

Intervenția (riposta) este forma de acțiune violentă executată de forțele destinate combaterii actelor teroriste, folosind mijloace și metode variate în timp foarte scurt.

Pentru a-și îndeplini rolul asumat în lupta împotriva terorismului internațional, forțele armate trebuie să-și realizeze structurile (de concepere, de conducere și de execuție necesare), un sistem de pregătire corespunzător, o strategie pe măsură și mijloacele tehnice de care are nevoie.

În principiu, rolul forțelor armate în lupta împotriva terorismului internațional, prin acțiuni de tip antiterorist, constă în: culegerea de informații despre structurile teroriste, baze de antrenament, depozite, sisteme de acțiune, rețele de comunicații, mod de conducere; protecția obiectivelor proprii de

valoare strategică împotriva acțiunilor teroriste; participarea la lichidarea urmărilor atacurilor de tip terorist.

Având în vedere cele arătate mai sus, o concepție privind pregătirea antiteroristă armată ar trebui să cuprindă: elemente de cunoaștere a fenomenului terorist și a implicațiilor sale asupra stabilității sociale și a securității economice, culturale și militare; riscuri și amenințări de natură teroristă generale și specifice; scopuri, obiective și modalități de acțiune a terorismului, aria lor de extindere, efecte imediate pe termen mediu și pe termen lung; principii, norme și reguli ale luptei împotriva terorismului internațional; strategii antiteroriste și modul lor de aplicare; tactici ale luptei împotriva terorismului internațional; misiuni ce revin armatei, unităților și subunităților; sisteme de interoperabilitate cu alte armate; modul de conducere; logistica.

În conformitate cu legislația românească în vigoare, acțiunile teroriste desfășurate pe teritoriul național pe timp de pace sunt combătute de forțele specializate ale S.R.I., M.A.I., S.P.P. În situații deosebite, în care amploarea unor asemenea acțiuni va depăși posibilitățile forțelor specializate, la realizarea măsurilor de contracarare vor fi angajate și unități ale forțelor speciale ale armatei, pregătite pentru astfel de misiuni. Ca urmare, în adoptarea formelor de luptă specifice – cercetarea, siguranța, protecția psihologică, încercuirea, blocarea, paza și apărarea obiectivelor, transporturile și telecomunicațiile – trebuie avute în vedere toate elementele de acțiune în condiții normale și particularitățile acțiunilor teroriste.

Un loc aparte în lupta dusă de forțele armate împotriva terorismului internațional îl ocupă operațiile speciale. Acestea sunt acțiunile desfășurate de forțe cu pregătire specială, care au drept scop influențarea situației politice, economice, diplomatice, militare și de altă natură a unui stat. Ele permit sistemului de comandă și control să acționeze într-un cadru suplu, polivalent, discret și sunt desfășurate independent. Sunt forțe complementare forțelor convenționale.

Operațiile speciale diferă de acțiunile militare clasice prin amploare, durată, precizie și, mai ales, prin capacitatea de adaptare la un mediu complex. Se deosebesc de acțiunile convenționale prin următoarele caracteristici: au un grad ridicat de risc ceea ce presupune întrebuințarea acestora numai în acțiuni asupra unor obiective de importanță strategică sau operativă; comanda și controlul direct exercitat la nivel strategic, ca urmare a implicațiilor în plan militar și politic; au un grad mare de confidențialitate, care asigură realizarea surprinderii prin acțiuni în ascuns, de descurajare și inducere în eroare; acțiunile se desfășoară într-un mediu diferit de cel al celorlalte forțe angajate; au coerență cu forțele angajate în operațiile convenționale; cunoașterea aprofundată a mediului, eventual a limbii și culturii din teatrul de acțiuni militare; capacități sporite de neutralizare, folosind mijloace de luptă speciale, de înaltă tehnologie, combinarea caracterului centralizat de luare a deciziei cu execuția în general descentralizată, operațiile speciale fiind dependente de informații detaliate, de o structură de comandă specializată și de o conduită adaptată, necesită mijloace specifice de comunicații, de infiltrare și de susținere, care sunt duse, în mod obișnuit, la mare distanță de bază, în zone ostile sau sensibile; dependența de susținerea terestră, aeriană și navală specializată.

În urma analizei caracteristicilor menționate anterior, putem susține că acțiunile de combatere a terorismului atât la nivel strategic, cât și la nivel tactic de către forțele operaționale sunt operațiuni speciale.

Intervenția antiteroristă reprezintă ansamblul măsurilor defensive, realizate anterior producerii unor atacuri teroriste iminente, pentru reducerea vulnerabilității factorilor umani, specifice și nespecifice, și factorilor materiali. Acestea se execută de către structurile specializate care acționează, de regulă, independent, în sprijinul protecției obiectivelor MAPN la care există posibilitatea materializării unor potențiali factori de risc,

în scopul prevenirii, blocării și respingerii acțiunilor elementelor ori grupărilor teroriste sau ostile, interzicerii pătrunderii acestora și ocupării obiectivelor și menținerii ordinii interioare.

Intervenția contra-teroristă reprezintă ansamblul măsurilor ofensive realizate în scopul capturării sau anihilării teroriștilor, eliberării ostaticilor și restabilirii ordinii, în cazul desfășurării ori producerii unui atac terorist. Aceasta se execută de structuri specializate, în cooperare cu alte forțe specializate ale organelor de stat cu atribuții în domeniul siguranței naționale, la obiectivele militare ale Ministerului Apărării Naționale, care sunt efectiv atacate sau ocupate de elemente ori grupări teroriste, în scopul capturării sau anihilării acestora, eliberării eventualilor ostatici și restabilirii ordinii legale.

Atunci când structuri militare românești participă la lupta împotriva terorismului internațional acestea efectuează, în plus, următoarele activități: căutarea, descoperirea, atacarea și distrugerea structurilor și infrastructurilor teroriste din zona de responsabilitate; acțiuni în forță asupra punctelor tari ale rețelelor teroriste, singure ori în cooperare cu alte forțe ale coaliției multinaționale din teatrul de operații; acțiuni în cadrul coaliției militare multinaționale împotriva bazelor de antrenament internaționale, precum și a altor structuri și infrastructuri teroriste.

Pregătirea forțelor care acționează în cazul intervenției contra-teroriste trebuie să fie complexă, cu o înaltă specializare și o disponibilitate permanentă. Pentru succesul misiunii, forțele militare trebuie să dețină: informații; armament performant, adaptat misiunilor; echipament ușor, rezistent, adaptabil la timp, anotimp și tip de operațiune; tehnică militară și de comunicații de ultimă generație. Subordonarea trebuie să fie strictă, iar conducerea flexibilă.

Ministerul Apărării Naționale asigură intervenția antiteroristă la obiectivele proprii, în mod independent, precum și intervenția contrateroristă pentru protecția altor obiective, la cerere, individual ori în cooperare cu structuri militarizate.

Forțele armate nu operează izolat, ele acționează în cadrul unui context politic și constituie doar un aspect al ripostei unui stat împotriva acestui flagel infracțional deosebit de periculos. În contextul terorismului, forțele armate sprijină larg eforturile de aplicare a legii în scopul creării condițiilor în care alte măsuri asigură soluții pe termen lung. Acțiunea militară poate, de asemenea, contribui la campania generală (națională și internațională) de luptă împotriva terorismului mondial prin desfășurarea operațiunilor de prevenire, împiedicare, constrângere, scindare și distrugere a grupărilor și actelor teroriste.

Concluzii și propuneri

Terorismul internațional va continua și în anii ce vin să constituie o amenințare de securitate importantă. Metodele sale de acțiune nu vor cunoaște schimbări fundamentale. Atentatele cu mașini capcană și de tip „kamikaze” vor rămâne de actualitate. Țintele vor continua să fie locurile aglomerate – piețe, gări, stații de metrou -, și obiective cu valoare de simbol pentru țara atacată. Efectele fizice vor rămâne tot relativ puțin semnificative, dar cele de natură psihologică (teamă, panică, groază) și psihosociale (diminuarea coeziunii sociale, a moralului, încrederii populației în instituțiile statului) vor fi din ce în ce mai puternice.

Forțele armate, pe plan intern, au un rol limitat în lupta împotriva terorismului internațional. Ele vin să sprijine, potrivit prevederilor legale, instituțiile statului cu competențe depline în domeniul luptei contra terorismului. Implicarea activă și pe o scară mai largă a forțelor armate în lupta împotriva terorismului, îndeosebi a celui internațional, nu este benefică nici instituției militare, nici activității respective. Armata are, prin lege, alte misiuni în societatea în care ființează, în care se dovedește eficace și benefică protejării populației împotriva oricărei agresiuni militare externe.

Participarea unor structuri ale forțelor armate la exerciții, antrenamente și simulări de acte teroriste pe teritoriul național la diferite obiective, împreună cu instituțiile statului responsabile în materie de securitate internă, o considerăm benefică pentru succesul luptei împotriva terorismului internațional.

Actualizarea legislației interne privind prevenirea și combaterea terorismului este absolut necesară, având în vedere mutațiile ce se produc în strategia și tacticile de acțiune ale organizațiilor teroriste, îndeosebi a celor cu vocație internațională.

Participarea forțelor armate naționale la constituirea de coaliții multinaționale în vederea prevenirii actelor teroriste va

continua și în viitor, având în vedere că nu sunt indicii că activitatea organizațiilor teroriste internaționale, îndeosebi a celor islamiste, va înceta în anii ce vin.

Concertarea eforturilor statelor lumii în lupta contra terorismului internațional va continua să rămână o necesitate și în viitor. Atenția trebuie acordată mai ales metodelor și procedurilor de prevenire a actelor teroriste limitând ori eliminând total orice atingere adusă libertăților civile.

Bibliografie

1. BIGO Didier, GUITTET Emmanuel-Pierre, SMITH Andy, Participation des militaires à la sécurité intérieure: Royaume-Uni, Irlande du Nord, <http://conflits.revues.org/index1608.html>.
2. BLIN Arnaud, Définitions, questions et réponses sur les formes de terrorisme, <http://www.thucydide.com/realisations/comprendre/terrorisme/terrorisme2.htm>.
3. BONDITTI Philippe, CAMUS Colombe, DAVIDSHOVER Stephan, GUITTE Emmanuel-Pierre, HANON Jean-Paul, Le rôle des militaires dans la lutte contre le terrorisme, Les documents du C2SD, n° 94, Centre d'étude en sciences sociales de la défense.
4. BONDITTI Philippe, L'organisation de la lutte anti-terroriste aux Etats-Unis. <http://conflits.revues.org/index742.html>,
5. BONDITTI Philippe, CAMUS Colombe, DAVIDSHOVER Stephan, GUITTE Emmanuel-Pierre, HANON Jean-Paul, OLSSON Christian, Le front asymétrique, <http://lefrontasymetrique.blogspot.com/2008/06/c2sd-les-militaires-et-le-contre.html>.
6. Charte des Nations Unies, <http://www.un.org/fr/documents/charter/pdf/charter.pdf>.
7. Combattre le terrorisme – Progrès et Défis, http://www.jcpa-lecape.org/UserFiles/File/CTED_progress_and_challenges_FRA.pdf.
8. Concept militaire de l'OTAN relative à la défense contre terrorisme, <http://www.nato.int/ims/docu/terrorism-f.htm>.
9. Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, <http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html>.
10. Country Reports on Terrorism 2008, <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2008/>.
11. Définitions du terrorisme: analyse et discussion, <http://www.erta-terg.org/analyses/defanalyse1.htm>.
12. DUFOUR Jules, Les guerres d'occupation de l'Afghanistan et de l'Irak: un bilan horrifiant de portée mondiale, <http://www.mondialisation.ca/index.php?context=va&aid=9645>.
13. Doctrina națională privind prevenirea și combaterea terorismului, <http://www.sri.ro/categorii/23/antiterorism--contraterorism.html>.
14. La France face au terrorisme- Livre blanc du Gouvernement sur la sécurité intérieure face au terrorisme, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/064000275/index.shtml>.
15. La France face au terrorisme, <http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/064000275/0000.pdf>.
16. FRUNZETI Teodor, Globalizarea securității, București, Editura Militară, 2006.
17. HANON Jean-Paul, Militaires et lutte antiterroriste, <http://conflits.revues.org/index1636.html>.
18. HUYGHE F., Quelques textes pour comprendre le terrorisme, http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/468c8d0e5f9f7.pdf.
19. Interview - Leur but: Islamiser l'Europe après avoir réislamisé les pays musulmans, http://www.alexandredelvalle.com/publications.php?id_art=191.
20. Les instruments internationaux relatifs à la prévention et à répression du terrorisme, http://www.aidh.org/Biblio/Txt_trait-terr/001_kannan_2.htm.
21. Lege nr. 535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, <http://www.e-juridic.ro/index.php?pag=a&id=130&s=Legislatie&aid=1062>.
22. Loi relative à la lutte contre le terrorisme et portant dispositions diverses relatives à la sécurité et aux contrôles

- frontaliers, <http://www.assemblee-nationale.fr/12/ta/ta0506.asp>.
23. LINHART, D., Réclusion révolutionnaire. La confrontation en prison entre les organisations clandestines et l'Etat. L'Allemagne dans les années 1970, in Prison et résistances politiques. Le grondement de la bataille, Cultures & Conflits, n° 55, automne 2004.
 24. McKEEBY David, La menace terroriste évolue dans le monde, <http://www.america.gov/st/washfile-french/2007/May/20070501124847idybeekcm0.5662958.html>.
 25. Le nombre d'attentats a diminué de 18%, <http://www.elwatan.com/Le-nombre-d-attentats-a-diminue-de>.
 26. Obama promulgue une loi comportant une enveloppe de 128 milliards de dollars pour les guerres, <http://www.latribune.fr/depeches/associated-press/obama-promulgue-une-loi-comportant-une-enveloppe-de-128-milliards-de-dollars-pour-les-guerres.html>.
 27. PIPES Daniel, Comment mettre fin au terrorisme, <http://www.armees.com/Comment-mettre-fin-au-terrorisme,12180.html>.
 28. Plus de 1.000 soldats étrangers morts en Afghanistan depuis 2001, http://afp.google.com/article/ALeqM5jW85Y04fcb_9Ap8qCntz9qT0BFQg.
 29. Războiul împotriva terorismului, studiu – Statul Major General, nr.1/2742, 2001.
 30. RAUFER Xavier, Menaces terroristes, criminelles, hybrides, la perspective large, http://classiques.uqac.ca/contemporains/raufer_xavier/menaces_terroristes/menaces_terroristes.pdf.
 31. SEMINATORE Inerio, Terrorisme et anti-terrorisme, <http://www.ieri.be/fr/publications/ierinews/2010/february/terrorisme-et-anti-terrorisme>.
 32. Strategia națională de securitate în România, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>
 33. STOINA, Neculai, conf. univ. dr., Evoluția fenomenului terorist și implicații asupra acțiunilor militare, http://www.actrus.ro/reviste/3_2004/r4.pdf, p. 9.
 34. <http://www.courrierinternational.com/dossier/2003/10/28/la-lutte-antiterroriste>.
 35. STRUYE de SWIELANDE Tanguy, Le terrorisme dans le spectre de la violence politique, http://www.rmes.be/1_TS1.pdf.
 36. SUPLY Laurent, La “guerre contre le terrorisme” ne sert à rien, Le Figaro avec AFP, 29/07/2008.
 37. Le terrorisme, <http://www.recherches-sur-le-terrorisme.com/Analysesterrorisme/reseaux-terroristes.html>.
 38. Total Cost of Wars Since 2001, <http://costofwar.com/>.

Anexe

Anexa 1. Date statistice privind victimele luptei împotriva terorismului internațional

Tabel 1. Incidente teroriste în întreaga lume⁴⁷

Ani Activități	2005	2006	2007	2008
Atacuri în lume	11.157	14.545	14.506	11.770
Atacuri: morți și răniți, cel puțin o persoană	8.025	11.311	11.123	8.438
Atacuri: morți, cel puțin o persoană	5.127	7.428	7.255	5.067
Atacuri fără morți	6.030	7.117	7.251	6.703
Atacuri cu doar un mort	2.880	4.139	3.994	2.889
Atacuri cu cel puțin 10 morți	226	293	353	235
Atacuri: răniți, cel puțin o persoană	3.842	5.796	6.256	4.888
Atacuri: răpiri, cel puțin o persoană	1.475	1.733	1.459	1.125
Oameni uciși, răniți sau răpiți de teroriști în întreaga lume	74.280	74.709	71.608	54.747
Oameni uciși de teroriști în întreaga lume	14.560	20.468	22.508	15.765
Oameni răniți de teroriști în întreaga lume	24.875	38.386	44.118	34.124
Oameni răpiți de teroriști în întreaga lume	34.845	15.855	4.982	4.858

⁴⁷ Country Reports on Terrorism 2008, <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2008/>, p. 7.

Tabelul 2. Incidente teroriste în Irak și Afghanistan⁴⁸

Ani Activități	2005	2006	2007	2008
<i>Atacuri teroriste în Irak</i>	3.467	6.631	6.210	3.258
Atacuri din care a rezultat cel puțin un mort, rănit sau răpit	2.837	6.028	5.573	2.902
Oameni uciși, răniți sau răpiți de către teroriști	20.722	38.878	44.012	19.083
<i>Atacuri teroriste în Afghanistan</i>	494	968	1.125	1220
Atacuri din care a rezultat cel puțin un mort, rănit sau răpit	369	694	890	948
Oameni uciși, răniți sau răpiți de către teroriști	1.551	3.556	4662	5423

⁴⁸ Adaptat după: Country Reports on Terrorism 2008, <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2008/>, p. 8.

Anexa 2

Acronime

CCOA - Centrul de Coordonare Operativă Antiteroristă
COCS - Convenția Organizației de Cooperare de la Shanghai
FLN- Frontul de eliberare național (Algeria)
GWOT- Războiul global împotriva terorismului
MApN- Ministerul Apărării Naționale
MAI- Ministerul Administrație și Internelor
NATO-Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
ONU- Organizația Națiunilor Unite
OSCE- Organizația pentru Securitate și Cooperare Europeană
SNPCT- Sistemul Național de Prevenire și Combatere a Terorismului
SRI- Serviciul Român de Informații
SIE-Serviciul de Informații Externe
SPP- Serviciul de Protecție și Pază
UE- Uniunea Europeană.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Cristina BOGZEANU

Tehnoredactor: Marioara PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 05.10.2010

Hârtie: A3

Format: A5

Coli tipar:4,375

Coli editură: 2,187

Lucrarea conține 70 pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>